

ר' נחמנקה מעשות

דאס בלאגנדישע אין מדבר.

1.

נאך וואס און ווען ר' נחמנקה פלעגט דערציילן מעשות.

י מעשות פלעגט ר' נחמנקה דערציילן מוצאי שבת נאך הברלה. און וויסן דאָרף מען, אז תכלית המעשיות איז געווען, ערשטנס, מנהל צו זיין סתרי תורה, וואָס מען קען נישט מסביר זיין, נאָר בדרך משל, און צווייטנס — צו פארטרייבן די מרה-שחורה, דאָס עצבות און בענקעניש צו דער נשמה-יתרה, וואָס טוט זיך אָפּ אויף א נאנצע וואָך...

די בשמים, פלעגט ער זאָגן, נעבן זייער ריח פארן גוף, די מעשה-לעך — פאר דער נשמה, פאר דער פאריתומטער, וואָכנדיקער נשמה. וואָרום דאָס בענקעניש צו דער נשמה יתרה איז געווען ביי אונדז אין לשער. ער פלעגט זאָגן: ווען א ייד האָט די נשמה יתרה א נאנצע וואָך, וואָלט ער א נאנצע וואָך געהאט בטחון, און ממילא — פרנסה. און דאָס קול, מיט וועלכן ער פלעגט די מעשה-לעך דערציילן, איז נשתנה געוואָרן לויט דעם ענין, לויט דעם תוך פון מעשה-לעך, עס האָט זיך אָנגעהויבן מיט אן עצבות פון אן „אל-מלא רחמים“, און עס האָט געקענט קומען צו דער שמחה פון א „היום-תאמננו“, אָדער נאָר דער-גרייכן צו דער מדרגה פון דער הייליקער גבורה פון א „יגדל“... נאָר די מעשה פון זיין בלאגנדישע אין מדבר האָט ער אָנגעהויבן מיט עצבות און געענדיקט מיט עצב ת... וואָרום עס א אן אויסטערלישער מוצאי שבת געווען; אויסטער-ליש ווי דער שבת זליין.

א נאנצן שבת האָט מען זיך, כמעט אומזיסט, געבאָרעט מיט דער מרה-שחורה... ערשטנס, איז א סליינער קיבוץ געווען הן בכמות, הן באיכות — עס איז שוין געווען די התחלה פון מחלוקת צווישן ר' נחמנקה און אנדערע צדיקי הדור, האָט זיך דער עולם אביסל דערשראָקן און זיך געהאַלטן פונטווייטן; עס האָט אויסגעזען, רחמנא ליצלן, ווי א חורבן. „מינע חילוק — האָט ר' נחמנקה געזאָגט — קענען נאָך קיין פולווער נישט שמעקן.“ און צווייטנס, איז דער טאָג אליין אָנגעזאָגט געווען מיט אומעס.

אינדערפרי — מקוה-צייט — האָט זיך געדראַכט, — קיין מעשה נישט: א זון, אביסל קאלטלעך, נאָר א זון. עס האָבן זיך באוויזן עטלעכע כמארעס, האָט זיך געמאַכט א ווינטל, און האָט זיי צעריסן אויף שטיקער און צויטן, און אָפּגעטריבן פון דער זון. „זה ינחמנו“ — האָט ר' נחמנקה געזאָגט, ווייזט זיך דער זון. עס האָט זיך אָבער נישט אויסגעפירט: די אָפּטער... האָבן זיך צוריק מצטרף געווען, און צו שחרית ווען איבערגעצויגן מיט א פרוכת, ווי אויף שבת נישט אויסגעפירט; האָט ער אָנגעהויבן זאָגן קינות. מיר זיצן ביים... זינגען זמירות, דער ווינט אין דרויסן זאָגט קינות, און די... אין די פענצטער האַלטן אונטער, און מיט אזא מין עצבות, אז עס... אונדז אראָפּגעפירט אויף סאמע ימים-נורא-ימדיקע ניגונים...

צו שלש-ימים... האָט זיך — איך געדענק עס ווי היינט — דער ווינט געלייגט, און עס האָט אָנגעהויבן א גאָס-רעגן, ווי אויף א מכול, חסד ושלוש! און עס האָט שוין אזוי געדענגט און געדענגט, אז „אין יוצא ואין בא“, און קאָפּ אויף קאָפּ זענען מיר געשטאנען ביים רבין אין שטוב... באַלד נאָך הברלה האָט ר' נחמנקה פארוויכערט די ליולעס, כידוע, איז דאָס רויכערן ביי ר' נחמנקהן שטענדיק געווען א מין עבדות. ער פלעגט קיינמאל נישט רויכערן, נישט לשם תענוג, נישט לשם רפואה, נאָר עפעס פועל-יוצא זיין. דאָס ווייס איך מפיו הקדוש. נאָר דעמאָלט האָט מען געזען בחוש, אז מיטן רויכערן האַלט ער ממש מלחמה, אז ער ראנגלט זיך; די רינגען זענען ארויס מפיו הקדוש, טאָקע, „כחצים מיד נכור“... שטיין שטיין „בין“, נאָר עס איז אלץ איינס...

זיי געזאָגט — „אין יוצא ואין בא“. דער עולם שטייט ארום און ארום און ר' נחמנקה זיצט אין דער מיט, אין סאמע-דאָנע מיט, אויפן

העופות והגוילים

(ממעשיותיו של ר' נחמנקה)

א. הקדמה

יזע לכל באי עולם, שהצדיק ר' נחמנקה היה אוהב לספר מעשיות.

והמעשיות הללו היו אבני-קודש משובצות זהב-אופיר, כלומר: סודות התורה בלבוש מעשיות ואגדות, כעין ה-מעשה בו' בצלצורס" וכדומה.

וכשאני רוצה לזכות את הרבים וליתן אותן מחדש תחת מכבש הדפוס, מרגיש אני בלבי רטט וזיע. יודע אני, שכמעט אי אפשר לספר אותן המעשיות כעת חיה — אנשים אחרים ולשון אחרת. ומסופק אני, אם אני ראוי לספר ואם הדור ראוי לשמוע... העולם מבקש שעשועים וצעצועים של הבל, כעין ה-בראדער מעשיות ואינו חושש כלל לנשמתו, ואינו סופג את התוך שבתוך, ורואה את הקלפה מבחוץ, ואין בו בינה להוציא את הגרעין מתוכה...

אבל איך שיהיה, צריך להציל את המרגליות הטובות מתוך החול...

ב. לשם מה ואימתי היה ר' נחמנקה מספר מעשיות

הדבר היה במוצאי-שבת-קודש, תיכף אחרי ההברלה. ובאותה השבת היה הקבוץ קטן מאד. וכל היום היו השמים מכוסים בענן-אפר משונה, ואמרו הבריות, שהוא פרוכת של שבת-חזק...

ופשוט אי אפשר היה באותו היום להתגבר על העצבות שהיו נשמותינו סופגות מן האויר הלח והשמים הכהים.

בסעודת-שבת השניה, כשיקשנו להעשות „שכס אחר“ כנגד היצר-הרע של העצבות והמרה-שחורה, נשבה לפתע פתאום רוח צפונית-מערבית והתחילה מייבבת קינות ותחינות. ולעומתה ענו שמשות החלונות בצלצול של „בכיה-לדורות“, כעחרים קטנים על יד חזן מקונן...

ובשעת הסעודה השלישית גם כן לא היתה ידנו על העליונה, אף-על-פי שחדלו הקינות והצלצולים... האמת נתנה להאמר, שבאמצע ברכת המזון קם ר' נחמנקה מכסאו, ואף-על-פי שהיה חולה קצת, נגש אל החלון ופתח אותו וקרא בקול של ריגו אל החץ: „גו' גו' כלומר: די לך! — ומיד נעלם הרוח, אבל תחת זה התחילו השמים מטפטפים טיף-טיפ, טיף-טיפ — ברזג של התמדה... ור' נחמנקה הביט כמה וכמה פעמים אל החלון ופניו זועפים ועיניו הקדושות מפיקות פחד, ושפתיו דובבות כמה וכמה פעמים: „בלבול, רחמנא ליצלן! ומה, אם הקבוץ אינו גדול כל כך? הכמות עולה על האיכות“. ולא ידענו את פירוש המלין.

אבל תיכף אחר ההברלה נפתחו ארובות-השמים לפתע פתאום וירדו פלגי מים בזעף, כאילו שכח הקב"ה את שבעתו, ור' נחמנקה ניחם אותנו ואמר כמה וכמה פעמים: „ועם כל זה אין שכחה לפני כסא כבודי — והתעמק במחשבותיו הקדושות, וכל אנשי-שלומנו עומדים עליו צפופים ומחשים...“

ומחמת טרדת הגשם, היה החדר מלא פה אל פה. ובאמצע החדר ישב הצדיק על כסא מרופד רם ונישא, מה שקורין פאָטציר שטוה"ל — מתנה יקרה מאת איזה סוחר דאנציגאי.

מעצמו מובן, שהצדיק היה נקודת המרכז, כדרכו. כל העינים נשואות אליו, כל הלבבות דופקים לעומתו, והאוזן עשויה כאפרכסת, והנשמה רעבה וצמאה, ומיחלת למוצא פיו הקדוש... ובתוך הדממה של קודש-קדשים, התחיל הצדיק להקטיר,

כדרכו בכל מוצאי-שבת קודש אחרי הבדלה, קודם ספורי המעשיות. אבל באותם מוצאי-שבת קודש הקטיר כלפי מעלה, היה ברור כשמש, שהוא מתגרה בהיצר-הרע, ונלחם בו. ותימרות העשן רצות מפיו הקדוש כחצים מיד גבור רובה קשת...

אבל על פניו של הצדיק עדיין היה שרי הצער, הוא הצער של מוצאי-שבת קודש, צער הפרידה מן הנשמה היתירה; לפי שהוא היה אומר, שהעיקר היא הנשמה היתירה, שזולתה הגלות מתעמקת, רחמנא ליצלו, כשאל תחתית, והנשמות מתכוצות מן הקור הגדול בחשכה הגדולה, והיצר-הרע מתגבר, והעולם שוקע בדאגת פרנסה, ועוד, ועוד, ואין כאן המקום להאריך.

ואף-על-פי-כן היו עיניו הקדושות מתנוצצות ומאירות כאבני-קודש ומפיצות נוגה: זה כבודו ורצונו של הצדיק ובטחונו הגדול, סוף סוף הלא הוא מנהיג העולם, ושבוזמן פחות או יותר קרוב יישר ההדורים ויתגבר על המניעות ויכריע את הצד שכנגדו... והתגבר הבטחון ביותר והתחילו עיניו הקדושות לקדוח ממש כשמשות, וראינו בחוש, שחפרו הנרות במנורות ונדמו לבהרות-בהרות של תכלת כהה...

ובאותה השעה ראינו בחוש, שאין הקטורת שלו קטורת בעלמא, אלא כלי-מלחמת-גבורים ממש, והתחילו אנשי שלומנו לעזור לו בכל תוקף ועז, והיינו יונקים כל אחד ואחד ממקטרתו ברוב אונים וביתר עוז...

ובדממה של קדיש-קדשים התעלה להתנשא עתה ענן הקטורת של הקבוץ. ונתכסה בו הקבוץ, ונתחלף הספון של התקרה לגמרי והרגשנו כולנו, שהסורה המחיצה בין הקדושה של מטה והקדושה של מעלה, שמעל לראשינו שמים פתוחים ומלאכים מתעופפים, ומשך כנפיהם נשמע בחוש, והרגשנו, שגם הם צמאים ומשתוקקים ומייחלים כמונו לספורי-המעשיות של הצדיק, שיסודתם בהררי קודש, שתוכם רצוף סודות וסתרי-תורה, ורום שיאם מגיע עד לבנת הספיר שתחת כסא-הכבוד... ואחר כך התחיל הצדיק לספר...

ג. על התעיה והטעיה

וקולו של הצדיק, כידוע, משתנה ומתחלף לפי הענין. על-פירוב הוא מתחיל בקול מלא צער ויגונים כ, אל מלא רחמים, ופתאום הוא מתגבר ועולה לשערי השמחה כ, היום תאמצנו! או מגיע אל הגבורה שבהוד ה. יגדלי...

אבל באותו הערב היה קולו עצוב מראשית הספור עד סופו. וספר שפעם אחת היה תועה. בלשונו ממש: „איינמאָל האָב אייך געבלאָנדייט“.

והוסיף, שהיה זה לא בפעם הראשונה ולא בפעם האחרונה. שתעה כמה וכמה פעמים בימי חייו. ואמר, שאין בזה שום חדוש, כי מי לנו גדול כמשה רבינו ע"ה, וגם הוא טעה...

וטעמו של דבר פשוט הוא: על כל אדם מישראל שורה לפעמים השכינה, שורה ומסתלקת. וההבדל בין הגדול והקטן הוא אך בזה, שעל הגדול היא שורה בהתמדה ומסתלקת לרגע ועל הקטן היא שורה רגע ומסתלקת לימים רבים, ולפעמים לבלי שוב עוד.

וגם למשה רבנו, עליו השלום, היה רגע של הסתלקות-השכינה, וטעה... וחשב באותו רגע, שאין לאבנים נשמה, והכה את הסלע, וזו היא טעות מוכחת — הרי הקב"ה מקיף ומלא את כל העולם עם כל הנמצאים בו; ובאמת, כמה פעמים עונה כסיס מעץ, זועקת אבן מקיר... וכמה פעמים האדם שוכח — והמצבה זוכרת, והגל-עד מעיד!

אבל ברגע הסתלקות השכינה חשב כאריסטו, להבדיל — שהדומם גולם הוא בלי נשמה... ומי אינו תועה?

אפשר שהמתנגד אינו תועה! כלומר: גם הוא תועה, אלא שהוא תועה לא על חשבוננו שלו, אלא על חשבון אחרים — על חשבון איהו ספר או איהו פוסק. מצדו אין שום כוונה לתעות.

ואין תועים אלא מתוך כוונה... הולך לו המתנגד בדרך סלולה מימות עולם, ואינו נוטה ימין ושמאל מן הדרך הסלולה, ואם הדרך בעצמה אינה ישרה במקצת — „אבותינו חטאו, אלה שסללו...“

רויט-אמעטענעם פאָטער-שטול — א מתנה פון א דאנציקער סוחר — און פֿיפּעט. און וואָס מער ער האָט געפֿיפּעט, קלענער איז געוואָרן די מרה-שחורה, און עיניו הקדושות האָבן שוין אָנגעהויבן לייכטן און פינקלען, כמנהגם. און עס האָט אָנגעהויבן פון זיי ארויסצושיינען און אַרויסצובליקן דער שטארקער רצון און די אמת גבורה פון אן אמתן צדיק-הדרור, וואָס ווייסט, אז סוף-כל-סוף, אויספֿירן מוז ער! אז ער איז פֿאַרט דער רעדל-פֿירער, דאָס אויבערשטע פון שטויסל — דער מנהיג-הדרור, וואָס האָט נאָך קיין חשק נישט, ארויסצולאָזן די לייצן פון האַנט... און אז דער עולם ארום האָט דאָס דערזען, האָט ער געמאַכט יד-אחת, און עס איז געוואָרן א געפֿיפּעריי! — טאקע אין לשע! און דער עתה ענן הקטורת האָט זיך געהויבן, און געהויבן, און ר' נחמנעס אויגן האָבן אָנגעהויבן לייכטן ווי די שטערן... און די ליכט אין די לייכטער און „שאבאשניקס“ זענען גרין און געל געוואָרן פאר בושה, און אין רויך איז פֿאַרשווונדן, נעלם געוואָרן די סטעליע, און דער עולם האָט דערפֿילט, אז מען האָט איבער זיך אן אָפּענעם הימל... און מען האָט ממש געהערט דאָס רוישן פון די פֿליגל איבער די קעפּ, און מען האָט געוואוסט, אז דאָס רוישן די פֿליגל פון די מלאכים, וואָס זענען געקומען צו שוועבן ממלא צו זיין דעם חסרון פון קיבוץ, און אז זיי וואַרטן עס און בענסען גלייך מיט אונדז צום רבינס מעשה-הלך. און ער האָט אָנגעהויבן...

2.

וועגן בלאַנדרושען.

איינמאָל, — האָט ער אָנגעהויבן שטיל — האָב איך געבלאַנדרושעט. און צוגעגעבן האָט ער, אז עס איז ביי אים געווען נישט דאָס ערשטע, נישט דאָס לעצטע מאָל.

און גרעסערע פון מיר — זאָגט ער — האָבן געבלאַנדרושעט. אין לשער זיין עניוהל...

און עס איז קיין חידוש נישט.

מי לנו גדול ממשה?

נעמט משה רבנו און שלאָגט א שטיין...

צי ווייסט נישט משה רבנו, אז א שטיין לעבט, אז עס איז א צער-בעל-חיים?

צי ווייסט ער נישט דעם סוד פון: „אבן ספיר תועה“ — א שטיין פון דער וואַנט וועלכע זענען? אז כמה וכמה פעמים גייט נאָר א מענטש און פארנעמט און ערשט צו שטיין, א גלעז, אָדער נאָר א פשוטע מצבה דער-מאָנט אים?

ער האָט געבלאַנדרושעט! די שכינה איז נסתלק געוואָרן אויף א רגע, האָט ער געבלאַנדרושעט!

און ווער בלאַנדרושעט נישט?

א פ ש ר א מתנגד?

דאָס הייסט: ער בלאַנדרושעט אויך, נאָר נישט מיט זיין אייגענער כוונה, און — נישט אויף זיין אייגענעם חשבון!

ער בלאַנדרושעט לויט כוונה פון א ספר, אויפן חשבון פון א פוסק! ער אליין — נישט! ער גייט נאָר אויפן אויסגעטראָטענעם וועג, פון קדמונים פֿיס אויסגעטראָטן! און כאַפּט זיך דער וועג אראָפּ אן א זייט, איז — „אבותינו חטאו“ — די, וואָס האָבן אויסגעטראָטן דעם וועג! אים אליין וואָלט עס נאָרנישט איינגעפאלן!

אָבער אזוי — בלאַנדרושעט מען!

עס גייט ארום א מענטש אין גאס מיט א צדקה-פושקע אין דער האַנט, אויף מעות-חיטים, למשל. פורים און חנוכה זיצט א נגידשער מענטש ביים בייטל מיט געלט און טייטל: פאר פורים-שפילער, פאר קלעזמער, פאר אלמנות ויתומים און אזוי אַרעמע לייט... עס שטייט נאָר א

אבל אדם משלנו חושב, מתכוון לשם שמים, ותועה...
אדם הולך בשוק ובידו קופה של צדקה לעניים; או דואג
הוא דאגת פרנסה, למצוא טרף לבני ביתו; אדם יושב על התורה
והעבודה, בזית שלו או בבית-המדרש; או מיסב הוא על שולחנו
בחנוכה ופורים וצורר הכסף פתוח לפניו, והוא מעניק ביד רחבה
ומלאה לכליזמר, למשחקים בפורים, לאלמנות ויתומים ולשאר
עניים, לכל הפושט יד; או אדם יורד לפני התיבה כשליח צבור
ומרעיש עולמות; אדם מתעסק (בלשונו הקדושה: טהר"ט זיך
אַריין) בקבלה מעשית ועושה נסים ונפלאות, ומחיה מתים
ממש, ודומה, שהוא משדד את המערכה — ובאותה שעה כל
אלה תועים, ותועים הם בלי ידיעתם במדבר תהו, בלי מים,
בלי נתיב, והשם ישמרנו — לפעמים גם בלי שמים מעל
לראשם...

וכמה בני אדם תועים, רחמנא ליצלו, במדבריות בין נחשים
ועקרבים וכל מיני חיות רעות, בשעה שמובטחים הם שמכניסים
הם לחופה את יוצאי חלציהם או יתומים ויתומות, ובכלל בני
עניים, ובשעה שהם הולכים לחופה עם "הבדלות" דולקות
ובשעה שהם מרקדים לפני הכלה; בשעה שהם מעסקים במצוות,
עולים לפתחות, אומרים, "אתה הראית", ובשעה שהם, חתני
תורה ו, חתני בראשית, בשעה שהם עוסקים בצרכי צבור
ובשעה שהם מקדשים שם שמים ברכים... ואינם משערים
כלל, שהם עושים כל זה בגופם, מצות אנשים מלומדה,
בשעה שנשמותיהם, חלק אלוה ממעל, תועות במרחקים, מצב
להרי תושך והן שחורות כעורבים ממש וטרודות הן, ומספרות
באזר כצפרים יריות לקראת, "איש ציד", ורעבות הן וצמאות
ורעדות מקור... רחמנא ליצלו!

ד. ענין התועים במדבר

ושתק רגע אחד, ושאל אויר ויגן מן המקטרת והוסיף לדבר
בהתועים וצערם הגדול.
דבר קטן הוא לנסות מן המסלה העולה בית-אל... אדם יורד
מימין המסלה לאיוו כננה, ושוהה בה רגע, ועולה, חס ושלום,
לשמאל, ואינו מרגיש.

וצערו של התועה במדבר גדול הוא מאד, מאד.
כי כל התועה יחיד הוא, גלמוד הוא, יתום נעזב הוא.
כי גדול הוא המדבר, גדול מאד, וכפלים כיוצאי מצרים,
רבואות רבואות בני אדם תועים בו, אבל כל אחד ואחד תועה
לעצמו ואינו פוגש את חברו. והולך אדם תוהו-לא-דרך, ושומע
קול בן-אדם מתחנן על נפשו מתוהו-לא-דרך אחר, והוא אינו
קרב אליו להחזיק בידו. אדרבה — הוא בורח מפני הקול,
שנדמה לו כקול חיה רעה. ולפעמים הוא בורח מצלו של בן-
אדם, הפרוש על פני החול — כי הצללים ארוכים שם ומתפשטים
לפעמים מסוף העולם ועד סופו — לפי שאותו צל נראה לו כצל
של דוב שכול או כפיר-אריות, ולפעמים נדמה לו כצל הכלב
השחור, הרובץ על פתחו של גיהנום. וזהו עיקר ותוך, וסוד
הקללה של "נע ונד תהיה"... כי כל נע ונד ותועה, תועה בהת-
בודדות, משולח ונעזב לנפשו השוממה, הלבושה שחורים
והעטופה שחורים... וגם אם שמים מעל לראשך, אתה מתירא
להרים ראש ולהביט השמימה. השמש, המברקת קצת במדבר-
התועים אבל אינה מחממת כל עיקר, נראית לך כשמש מתה,
כבר-מינן של שמש; והכוכבים והמזלות, כמדומה לך, שהם
שוחקים לאידך, שהם קוראים לך: כל באיה לא ישובו, אין לך
תקנה אלא קבורה בכאן, במדבר-החול... ונשמתך מתכווצת
מפחד גדול וצער שאין לו שזור, ואתה משפיל את ראשך ומביט
למטה, אל קברך ביום מחר, אל החול החם, המתגלגל מתחת
לרגליך, ורואה אתה אותו כולו כבית קברות ומתיו — צמחים
כי ירא אני לשבת יחיד בחושך. ביום, ואפילו כלילה לאור

שיבשו בלא צתם, עשבים שנבלו ונשרפו קודם שהגיעה שעתם,
ומרגיש אתה ויודע את מזלך...

ואשרי אדם מפחד ובורח, אדם, שאוסף שארית כוחו ולא
ינום ולא יישן ולא ישב רגע לנוח בחול, אלא נס הוא וצוח:
"אל הישוב, אל הישוב" — כי סוף כל סוף מרחמים עליו מן
השמים...

שליח-צבור ביים עמוד און רייסט איין וועלטן! עם פארטיפט זיך נאך א
ברנש אין קבלה-מעשות און איז ממש מחיה מתים... און באמת איז עם
נאָרנישט: ער מענטש אליין, נאָר א שאַטן פון א מענטש, און ער אליין,
דער מענטש, בלאַנדזשעט, רחמנא ליצלו, ארום אין א מדבר... אויף א
וויסט אָרט, אָן וועג און שטעג, אָן וואסער, און טיילמאַץ, אָן א הימל אי-
בערן קאַפ!

א מענטש איז זיך נאָר משמו: ער זאָגט חידושי-תורה און האָט
הנאה! ער האָלט נאָר א שטורקאץ; ברענענדיקן שטורקאץ, צי א הברלח
אין דער האנט — ער פירט צו דעו חופה זיינע א יי גענע, אָדער
פרעמדע, אָרעם, צי ער שטייט נאָר מיט א נדלות פארן עולם,
און זאָגט, "אתה הראית!" ער איז זיך נאָר מוסר נפש און קומט אום על-

קידוש-השם... און זאָס אַלץ, רחמנא ליצלו, טוט דער נוף, און די נשמת
וואנדערט באותה שעה ארום אונטער די הרי-הושך... א צעשראָקענע, א
פארמאטערטע, א פארשווארצטע און א פארציטערטע פאר קעלט...

3.

רער ענין פון בלאַנדזשען אין מדבר.

— הכלל, — האָט ער אָפגעזויפצט — איך האָב פארבאָלנדישעט.
און ווען?

ביי שחרית, ביי דער "ד" פון אחד...

איך בין טיה אריין אין דער "ד" מיט א כוונה פון דער רעכטער
זייט, און ארויס בין איך אין דער לינקער זייט — גלייך אין מדבר אריין.
און ווייסט איר וואָס, בלאַנדזשען אין א מדבר" באַטייט?

עס בלאַנדזשען ארום אין א מדבר כפלים כיוצאי מצרים, און איי-
נער זעט דעם צווייטן נישט, און איינער הערט דעם צווייטן נישט, ווייל
יעדערער בלאַנדזשעט זיין אייגענעם וועג... מען בלאַנדזשעט שטענדיק
ביחידות, פארלאָזט און פארנעסן פון דער וועלט.

און טרעפט זיך, אז צוויי וועגן זענען זיך נישט ווייט, און מען
הערט אויף איין וועג א קרעכץ פון שברות הלב אויפן צווייטן, אָדער עס
ליינט זיך פון איין וועג אויפן צווייטן א שאַטן פון א צעבראַכענעם
מענטש... מיינט מען: א חיה רעה האָט געשריען, א שאַטן פון א חיה רעה
האָט זיך געלייגט איבערן וועג, און מען אנטלויפט!

און האָט מען שוין א הימל איבערן קאַפ, איז עס א קאלטער הימל.
קוקט ער אויף דיר מיט קאלטע אויגן פון כוכבים ומזלות: "מיין דאגה"
הייסט עס... א גרויסע זאך, עס בלאַנדזשעט א מענטש! און עס איז נאָך א
מין, "לועג לרש". די כוכבים ומזלות זאָגן: מיר בלאַנדזשען נישט! מיר
גייען אונדזער וועג... מיר זוכן קיין כוונות נישט! מען הייסט אונדז גיין,
גייען מיר; מען הייסט אונדז לייכטן, לייכטן מיר — אמתע מתנדרים!

און ביחידות פילט מען זיך אזוי פאריתומט, אזוי פארלאָזט, אזוי
דערשלאָגן, אז עס ווילט זיך נאָרנישט אויפהויבן דעם קאַפ צום הימל! מען
קוקט אַראָפ אויף די פיס; אויפן זאָמ, וואָס קיינמאל זיך א ונטער
די פיס, אויפן בית-עלמין פון פוילע געוויקסן און בלעטער — נשרפים
פאר דער צייט...

אבל איז לו לאדם אוהב מנוחה...

כי על כן רע בזה גורל המתנגד

המתנגד בכלל אינו תועה, אבל אם קרה לו מקרה לא טהור ויצא מן הכלל ותועה, הוא יושב על החול, מוציא מחיקו איזה ספר ולומד „תהלים“, וקורא „סדור“, ומתפלל, ואם אין לו — הוא לומד וקורא ומתפלל בעל-פה; והוא לומד, קורא ומתפלל — ומתגמגמ, והוא ישן שינה שאינה יפה לבריאות, והוא חולם, שהוא בתוך הישוב ועושה מה שהוא עושה, בשעה שכל גופו הולך ומתנוון, ונשמתו מתמעטת כאותה הלבנה, והולכת היא וכלה, עד שהוא נובל ומצטמק ונופל לאחוריו ומת... ומת הוא במדבר-התועים, בחול, מחוץ למחנה, הרחק, הרחק מאד מן הישוב, ואין לו תקומה עולמית, לפי שלעתיד לבוא המלאך, הדופק על הקברים לעורר את הישנים, לא יבקשו ולא ימצאו בים החול, והוא בעצמו את קול השופר אינו שומע, ואינו יכול לשמוע.

ה. מחשבות של חול

ושתק הצדיק שנית, וינק מעט עשן מן המקטרת וצהלו פניו הקדושים קצת, ואמר: שבכל הזמן שהיה תועה לא בא אף רגע לידי יאוש, מובטח היה שסופו לצאת מן הספק והתהוה. והיו לו סימנים מובהקים בזה: ראשית — הידיעה שהוא תועה, שאין מקומו בכאן; שנית — שלא נעלמו בכל ימי נדודיו השמים מעל לראשו אפילו לרגע; ושלישית — שצבא השמים התנהג עמו בידידות, השמים נראו לו בעצם טהרם, וראה בחוש,

שהמאורות והכוכבים והמזלות משתתפים בצער, וקויהם רועדים כאילו הם נדים לו, ולפעמים — וזה היה ממש למעלה מן השכל — מסר איזה כוכב את נפשו בשבילו ועקר את עצמו ממקומו ונפל במרוצה ממרומים ונקבר בחול, אבל במרוצתו הראה לו את הדרך, העולה מן המדבר.

ואחרי כל אלה — ספר הצדיק — היתה נפשו עיפה ויגעה מאד, ומרוב עיפות וגודל הצער יכול היה להרים ראשו השמימה לספוג את האור אך רגעים מספר...

בשאר השעות היה מביט ארצה, אל החול.

החול משך אותו, שאף את נשמתו. והיה מביט אך ורק אל החול ועל שארית פגרי העשבים שבתוך החול, והרגיש, שהבלו של החול, המתגלגל תחת רגליו, חודר מבעד לעורו ונכנס אל תוך כפות רגליו, ומן הכפות הוא עולה ומתפשט בכל אבריו, וחודר אל מוחו, ושאינו יכול לחשוב אלא מחשבות של חול או מחשבות שיש להן איזו שייכות אל החול. ושאר המחשבות — יתר הפליטה מן הישוב — פורחות מנשמתו כצפרים עפות, ואין כוח בו להשיבן לקנו.

וקשות ומייגעות הן המחשבות של חול.

בלי ספק יש כאן במרחקים איזה ים, מים שאין להם סוף, לפי שלא נוצר החול אלא להיות גבול לים...

וגרגירי החול עגולים הם — כביצי-האבלים, כמזלם של בני אדם...

ובני ישראל נמשלו לחול... קטנים הם, נקרנים ומתגלגלים ממקום למקום כחול... בלי שום דביקות ושייכות זה לזה...

וגם מספר בני ישראל היה באמת כחול, לולא הגזרות הבלבולים, ההריגות וההשמדות...

וכדומה מחשבות-חול אחרות מנקרות במוחו. וטבע המחשבות כטבע החול. מתגלגלות הן, מחשבה, מחשבה לבדה, בלי שום דביקות ושייכות זו לזו, ואינן מזדווגות זו עם זו, ואינן מולידות.

אך אינן מרובות כגרגירי החול, והן מתחלפות ומטיילות במוחו בעצלות ובכבדות, ומתוך מעוטן הן חוזרות חלילה בזמן קצר, וסוף סוף הן נעשות מתדבקות ומתמידות...

והיה כפשע בינו ובין השגעון.

לפי שכל מחשבה, שהיא מתדבקת אל המוח ומתמדת בו, היא שגעון...

ואמר: שגם זה שגעון, מה שהעולם קורא בהתמדה ובעקשות: לחמו לחמו ועל אחת כמה וכמה: חול וחולו

און איך וואָלט אפשר פארבאָנדזשעט ביין שאול-תחתיה אריין, ווען נישט דער ספק. עס איז מיר פלוצלינג איינגעפאלן: טאָמער איז ביחידות קיין וועג נישט, קיין גאנג נישט... אפשר איז נאָר די וועלט קיין מדבר נישט, דאָס לעבן קיין זאמר נישט?

און דאָס איז טאָקע דער חילוק פון אונדזער איינעם ביז א מתנגד. א מתנגד האָט קיינמאָל קיין ספקות נישט; אויסגעטראָטענע וועגן! ער זוכט קיין כוונות נישט און בלאָנדזשעט נישט. מען הייסט דאָווענען — דאָוונט ער, א פריש משניות לערנען — לערנט ער... א מצווה מן — מוט ער... דערפאר אָבער, פארבאָנדזשעט אַמאָל א מתנגד, איז ער סוף כל הדורות! בלייבט ער שוין אין מדבר...

אין זאמר איז דער וועג שווער, שטעלט ער זיך אָפּ, זעצט ער זיך. נעמט ער ארויס א סידורל און דאָוונט, א ספר און קוקט אריין... און ער בלייבט שוין אזוי זיצן. דער וויינט יאָנט אים דאָס זאמר אין פנים אריין, פארשטעלט ער זיך מיטן ספר, מיטן סידורל... און דער וויינט טוט זיך וויינס: יאָנט און באַנאָבט אים אין זאמר...

און מחוץ למחנה, וועט ער אפילו דעם שופר של משיח נישט הערן. און דער מלאך פון תחית-המתים וועט אים נישט גיין זוכן אין זאמר פון מדבר. פארנעסן ווערט דער מתנגד...

איך בין אָבער נעגאטיוו... און וואָס מער און געשווייך דער איך בין געגאנגען, קלאָרער איז מיר געוואָרן, אז איך בלאָנדזשע, אז נישט דאָ איז מין אָרט, אז מען מוז ארויס פון זאמר. מיט געשוואַלענע פיס בין איך געלאָפן... אלץ ווייטער, אלץ ווייטער... און דער הימל האָט אָנגעהויבן צו קוקן אויף מיר מיט רחמים... הכא לטהר... און פון צייט צו צייט האָט זיך אויף מיר א שטערנדל מרחם געווען, ממש מוסר נפש גע- ווען און האָט זיך אליין אראָפּגעוואָרפן פון דער הויך, און אראָפּפאלנדיק, צעפלאַקערט זיך, אום צו ווייזן מיר דעם וועג פון מדבר ארויס...

עס איז אָבער נישט אזוי געשוויינד, ווי עס רעדט זיך... און נישט שטענדיק לאָזט זיך קוקן אין הימל אריין... אָפט איז דער הימל פארשטעלט, פארשלאָסן, און עס בלייבט דיר נאָר זאמר און זאמר און אין מוח — זאמדיקע געדאנקען...

און מיט דער צייט פליען די אלטע מחשבות, די מחשבות פון ישוב, דיר פון קאָפּ ארויס, ווי די ווייסע טויבן פון א טויכנשלאַס... און דו האָסט זיי נישט מיט וואָס צוריק צו פירן, און דו האָסט קיין קול נישט, זיי צוריק

צו בעטן, צוריק צו רופן. און עס בלייבן נאָר די מדבר-מחשבות, מחשבות פון זאמר און פון אלעם, וואָס האָט א שייכות מיט זאמר!

משוגע צו ווערן! אז א מענטש ווייסט נישט מער, ווי „ברוים און ברוים!“ איז עס א שגעון, בפרט — זאמר און זאמר.

איך טראכט, למשל:

— עס האָט געמוזט דאָ ערנעץ זיין א ים; ווייל זאמר איז נאָר באַ- שאפן געוואָרן צו זיין א גרענעץ ביים ים...

— זאמר איז קיילעכדיק, ווי דאָס איי פארן אָבלי; עס קוקלט זיך, ווי דאָס מול פון א בשר-ודם!

— און יידן זענען געגליכן צו זאמר... דארע, טרוקענע, צעוואָרפענע קערנדלעך, איינס צום אנדערן האָט נישט מיט וואָס און קען זיך נישט באַהעפטן...

— און מיר וואָלטן געווען אזויפיל, ווי אין מדבר דאָס זאמר, ווען נישט נזירות, הריגות און שמדות...

— און וואָס איז דען זאמר? חוקרים זאָגן: אַמאָל איז געווען א פעלדן ביים ים, האָט אים דער ים אונטערגעוואָשן, אומגעוואָרפן, אין זינדיקן קעסל-גרויב אריין באקומען, און צעריבן, צעמאַרשטן, און גע- מאַכט פון אים זאמר. — — — — —

און אזוי האָט ער נאָך לאנג גערעדט וועגן זאמר, און וועגן ענין פון בלאָנדזשען אין זאמר, ביי ער איז געקומען צום נוף המעשה.

א מחנה פייגל, און וואָס דער מלך פון די פייגל האָט דערציילט.

נאָענט צו דער צייט, ווען עס איז מיר באַשערט געווען, אויסנעם לייזט צו ווערן פון טעות, האָב איך פלוצלינג א מחנה פון פייגל דערזען. און די מחנה איז געווען בצורת משולש, א דרייעק אויף נאנצע מיילן, וואָס האָט זיך גערוקט פאר מיר אין דער מדבר. פון הינטן א ברייטע שורה פייגל, מיילן די ברייט. נאָר וואָס ווייטער, ווערן די שורות אלץ שמעלער און שמעלער, ביז צו איין פויגל, ביז צום קאפ, ביז צום ראש פון דער מחנה, ביז צום מלך פון די פייגל...

געלויבט איז זיין ליבער נאָמען, האָב איך געטראכט, וואָס איך זע עפעס נייעס, אויסער זאמר. און באלד זענען מיר נאָר אנדערע מחשבות אין קאפ אריינגעקומען:

פארוואָס איז די מחנה דרייעקיק?

און איך האָב באלד פארשטאנען פארוואָס.

עלפי דין ועלפי יושר, דארף אלץ זיין גלייך, אלע שורות גלייך. די מחנה דארף דעריבער זיין א מרובע, פ י ר ע ס י ס דארף זי זיין. זע נען אָבער די, וואָס גייען אין די שורות, נישט גלייך. און דעריבער, וואָס גרעסער עמעץ איז, שמעלער איז זיין שורה, ווייניקער חברים האָט ער; גייען אלץ מער א ו נ ט ע ר אים און אלץ ו ו י י נ י ס ע ר פאר אים... און אזוי גייט עס ביז צום מלך, וואָס גייט פ ר י ע ר פאר אלע, און איז דעריבער אזויפיל ווערט ווי אלע.

היינט — הדיוט קופץ בראש! ביי שנים כתיסונן — גייט משה רבינו פארויס, הינטער אים — נושאי כלים, הינטער די נושאי כלים — זקנים, דערנאָך — כוהנים, לוויים, צום סוף ערשט — ישראלים: די ברייטסטע שורה. און דאָס איז דער סוד פון „שקול משה כנגד כל ישראל“... ער איז געגאנגען פארויס! פאר אים איז נאָר געווען דער עמוד ענן, צי דער עמוד אש, קיין לעבעדיקער מענטש נישט!

דערנאָך וויל איך וויסן, פארוואָס פליען נישט די פייגעלעך אונטערן הימל אינדערהיין, ווי דער מינה פון פויגל איז?

און איך האָב „גענעבן דאָס הארץ“, און איך האָב מיך צוגעקוקט, און איך האָב דערזען, — אז די פייגל האָבן כמעט קיין פליגל נישט, כאַטש זיי זעען אויס ווי פייגל...

מיליאָנען מיליאָס פון די לעצטע שורות האָבן קוים א צייכן, קוים א זכר פון פליגל... די פון די ערשטע שורות האָבן שטיקלעך אויסגעדרארטע פליגעלעך, קליין און דאָר ווי די פלוספערען ביי פיש... נאָר די הויכע רירן קוים, קוים מיט די עקן פון די הארטע פליגעלעך, און ווישן זיך טיילמאָל אָפּ די מיליער בבחינת „אָכלה“ ומחתה... און דער מלך אליין, וואָלט אויך געמעגט מקנא זיין די ערנסטע און די פוילסטע נאנדו... דעריבער פליט מען נישט!

מען פליט נישט און מען גייט אפילו נישט, נאָר מען היפט. און גיין קען מען נישט, ווייל מען האָט פייגל-פנים — דאָרע קורצע שטעקלעך, נישט צום אויסבוין.

און פונדאָרט — קלער איך — ציען זיי חיונה? —

און איך קוק מיך צו, און זע, ווי פון צייט צו צייט בויגט, איין שורה נאָך דער צווייטער, איין די קעפ, וואָרט א הונגעריקן בליק אויפן זאמר, גיט א שטאָך מיטן שנאָבל, גראָבט אים א נשרף — א בלאט, א פארפויט שטיקל צווייגל, א געוויקסל, וואָס נאָט ווייסט פון וואָנען עס קומט אין זאמר פון מדבר אריין, און וואָרט עס זיך אין מויל אריין... און שליינגט איין...

דערפון לעבט עס!

און ווייטער וויל איך וויסן, ווואָס די פייגל ציען? צי איז זייער וועג אויך מיין וועג, צי איך דארף זיי מיין, און רעכטס אָדער לינקס? אייל איך מיך צו און קום צום שפיץ פון דעם משולש, צום מלך פון די פייגל.

און מלך בלייבט מלך; יאָ פליגל, נישט פליגל, עס קומט אים זיין כבוד!

איך שטעל מיך אָפּ, מאַך א ברכה, ניין מיך מיט דרך ארץ, און דערנאָך פרעג איך, ווואָס ער פירט די מחנה?

ענטפערט ער מיר, דער מלך, אז עס איז נאָך א ספק, צי ער שלעפט די מחנה נאָך זיך, צי די מחנה שטופט אים פאר זיך פאָר וי ס. נאָר גיין גייט מען אויף מלחמה.

— אויף וועמען?

1. מחנה של עופות. ומה שמלך העופות מספר

אך ה' היה בעוזריו וזכות אבותיו הקדושים עמדה לו. שנשתנו פני המדבר.

פעם אחת, כשהיה בורח מפני המדבר וחול המדבר, הדביק מחנה של עופות, מחנה עצום ורב.

המחנה היה כעין משולש. בקצהו שורה ארוכה של עופות, ממש מסוף העולם ועד סופו, ואחריה השורות מתקצרות ומתמעטות, עד שבשורה הראשונה יש רק עוף אחד בראש. ואותו העוף האחד היה מלך העופות, ואחרי המלך הלכו שני רואי פניו, ואחריהם — שלושה יועצי, ארבעה קרובים למלכות, חמשה איפרכים, ששה שרים גדולים, שבעה קטנים מהם, וכן להלן, עד העופות הפשוטים שבשורה האחרונה.

ואמר בפיו הקדוש, שכך צריך להיות, כלומר, שצריך שיהיה המחנה כעין משולש והמלך יחיד בראש... לפי שבעיקר הדבר צריך שתהיינה כל השורות שוות במספר העופות, אבל העופות אינם שווים במעלתם... וכשמצרפים את הכמות והאיכות בחשבון אחד יוצא המשולש...

וגאנח ואמר: היום הדיוט קופץ בראש, אבל כשהשנים היו כתקונן הלך משה רבינו, עליו השלום, בראש. אחריו שני נושאי-כליו ואחריהם: נושאים, שוטרים, זקנים, כוהנים, לוויים, והשורה האחרונה — ישראלים.

זהו הסוד של „שקול משה רבינו כנגד כל ישראל“...

ואמר, שיש בזה סודי סודות, שצריכים אנשי שלומם להתעמק בזה ולדעת את מקום הצדיק ורואי פניו ומקורביו. עד הקל שבקלים שבחסידיו. והדברים עתיקים.

ושב אל ספור המעשה ואמר, שהוא חקרן בטבעו. כשהוא רואה איזה דבר, הוא תאב לדעת את צורתו ותוכו ואת ראשיתו ואחריתו.

וכשראה את מחנה העופות, ביקש לדעת משום מה אינם פורחים ומשום מה גם הולכים אינם, אלא מדדים? והתבונן וראה, שיש לעופות הללו כנפים קטנות מאד מאד, ואלה הכנפים היו קשות ומחוברות לגופם, כסנפירים לגופם של דגים. והעופות אינם יכולים להשתמש בהן, וגם המלך ההולך בראש אינו משתמש בהן... והעופות של השורות האחרונות אינם יכולים גם להניע אותן כחוט השערה, ואך הגדולים שבשורות הראשונות יכולים להניע אותן לשם קנוח-הפה, בבחינת „אכלה ומחתה פיה“ — ולא השלים את הכתוב...

ומפני מה אין העופות הולכים, אלא מדלים ומדדים? לפי שרגליהם הקטנות אבריהן מדובקים וחוליותיהן אינן מתנועעות...

ורצה גם כן להבין, איך הקב"ה זון ומפרנס אותם? ושב והתבונן, והנה פעם בפעם כופפות השורות, זו אחרי זו, את ראשיהן, וחוטפות את נבלי הצמחים, והיו בפיהן כדבש למתוקן וכינן שהעופות היו מדדים והצדיק הולך במהירות, כדרכו, הגיע בזמן קצר אל העוף ההולך בראש הכול. וכינן שידע, שהוא מלך וסוף כל סוף חייבים בכבודו, בירך עליו, והשתחנה לעומתו, ושאל לשלומו, וכשהחזיר לו המלך שלום, שאל אותו: להיכן הוא הולך?

וענה לו המלך: שאין הוא הולך, אלא המחנה הולך; שאין מלך-העופות מושך אחריי את המחנה, אלא המחנה דוחף

אותו... והוסיף באנחה: שכינן שמשחו אותו למלך, מחויב הוא ללכת בשורה הראשונה פנים אל פנים כלפי הסכנה.

ונפלה שיחה בין הצדיק ובין מלך העופות.

הצדיק שאל: איזו סכנה?

וענה המלך, שהעופות יוצאים למלחמה.

— על מי אתם יוצאים למלחמה?

— על בן בנו של המגדל של דורהפלגה — על בית ישן

נושך

— אויפן אלטן הויז!

איך קוק מיך אום, און זע נישט אויסער זאמד און זאמד.
דער מלך פון די פייגל האָט זיך געשמויסן, וואָס מיין בליק באַדייט,
און ער האָט מיר געזאָגט:

— דו נייסט געשווינדער פאר אונדז, און וועסט עס פריער פאר
אונדז דערזען!

— און וואָס ווילט איר — פרעג איך — פון אלטן הויז?
— אלטע חשבונות! ענטפערט דער מלך, און דערציילט מיר א
באָבע-מעשה:

דאָס אלטע גרויסע הויז, — וואָס דו וועסט דערזען פריער פאר
אונדז, ווייל דו נייסט געשווינדער פאר אונדז, — איז אמאָל א גרויסער
פאלאץ געווען, און אין אים האָבן א סך פריצים און פריצות געווינט...
און די פריצים מיט די פריצות האָבן גוט געלעבט. עס האָט זיך גע-

נאָסן וויין ווי וואסער, עס האָבן זיך נאנצע אָקסן געבראַטן, און ביים וואלד
— ביים פרישן גרינעם וואלד, וואָס האָט אמאָל געוואקסן ארום הויז —
דאָס נאנצע ווילדפערט צוגענומען!

איז זיי נאָך ווייניק געווען. האָבן זיי נאָך געוואַלט מוזיק צו די
סעודות, און זיי האָבן די משרתים זייערע אין וואלד אריינגעשיקט, און
אלע זינג-און-שפיל-פייגלעך געפאנגען, און אין שטיין אריינגעזעצט, זיי
זאָלן זינגען די פריצים מיט די פריצות צו דער סעודה.

און פארשטומט איז געוואָרן דער וואלד. און פאר בענקעניש צו
זיינע האָזן, הירשן און אנדערע חיות, און נאָך פאר גרעסער בענקעניש
צו זיינע זינג-און-שפיל-פייגל פון צווישן צווייגן און בלעטער, — האָט
דער וואלד אָנגעהויבן קרענקען, ער האָט אָנגעהויבן דארן און קוואַרן,
בזוי ער איז אָפגעדארט געוואָרן און איז מיט דער צייט פארשוונדן גע-
וואָרן אינעם זאמד, פון וועלכן מיר גראָבן נאָך ארויס רעשטלעך פון זיינע
צווייגלעך און בלעטער...

די פייגל אין די שטייגן איז עס אויך נישט בעסער צוגענאנגען. מען
האָט זיי אפילו אויף צוקער געהאלטן, נאָך אין די ענגע שטייגן האָבן זיי
נישט געקענט די פליגל באנוצן, און די פליגל האָבן ביי זיי אָנגעהויבן
צו דארן און צו פארשווינדן, ווי די ביימער פון וואלד — פון זייער היים...
און מיר — זאָגט דער מלך — זענען די אורייניקלעך פון יענע
פייגל... זע מינע פלוספערען!... און איך בין עס שוין דער מלך... אנדערע
האָבן שוין גאָרנישט! און אצינד — זאָגט ער — איז געקומען די צייט,
און מיר גייען מלחמה האלטן מיטן אלטן הויז...

— וואָס ווילט איר מיט'ן טון?
— חרוב מאכן! מיר וועלן די שטארקע מויערן צעהאקן, צעברעקלעך
אויף שטיינדלעך; די שטיינדלעך צערייבן אויף זאמד, דאָס זאמד — אויף
שטויב, און דעם שטויב וועלן מיר איינשלינגען, אָפצונארן דעם לערן
מאָגן...

— וועט איר דען בייקומען א הויז?
— עס איז אלט דאָס הויז, און אינעווייניק ארבעטן אונדזערע
שותפים — די האַלץ-ווערים... בייטאָג און ביינאכט ארבעטן זיי... און
דאָס הויז איז גאָרנישט אזוי שטארק, ווי עס וועט אויסווייזן פון דרויסן...
אצינד אודאי נישט... און לאָז עס זיין ווי שטארק, זאָל זיין א פלעזיר ביים
ים, זענען מיר דאָך א ים פייגל און וועלן אים צעמאָרשטן!

— און אין הויז וווינט עמעץ?
— די אלטע שררות אייניקלעך... רעשטלעך...
— און מיט זיי, וואָס וועט איר טון?
— דאָס זעלבע, ווי מיט די מויערן — צעשטויבן און איינשלינגען.
זייער שטויב וועט אונדז פריער בעסער שמעקן, און אפשר נישט... נאָר
נוקם זיין מוז מען זיך!
און נקמה — זאָגט ר' נחמקע — האָב איך פיינט, נקמה שרעקט
מיך... און איך האָב אויפגעהויבן די פיס און בין געגאנגען ווייטער...

אין אלטן הויז

נישט לאנג בין איך אָפגענאנגען, און האָב דאָס אלטע הויז דערזען.
א גרויס הויז, אויף א בארג... שטיינערנע מויערן, אייזערנע דעכער... נאָר
אויף אלעם ליגט שוין א מרה-שחורה, ווי צום איינפאלן... דער בארג איז
א זאמדיקער, די מויערן קרישלען זיך, פארזשווערט איז דאָס אייזן...
און די, וואָס וווינען אינעווייניק, זעען עס נישט!

ופנה הצדיק ימין ושמאל ולא ראה שום בית. ואמר לו
המלך, שבעוד יום או יומים יראהו, אף-על-פי שהוא רחוק
עוד מאד מאד, לפי שאותו בית עומד על הר גבוה ותלול...

ושאל הצדיק: מה להעופות ולהבית?
וענה המלך, שיש להם עם הבית ההוא חשבון ישן נושן.
ומעשה שהיה כך היה:

בדורות הקדמונים צדו צפרים מן היערות והביאו אותן אל
הבית ההוא, ושמו אותן בכלובים. להיות שרים ושרות בשעת
הסעודה. ובמשך הרבה דורות של חיים בכלובים צרים, שלא
יכלו לפרוח בהם ולהשתמש בכנפיהן, נתמעטו הכנפים ונתייבשו,
ובני-בניהן של צפריה-כלובים כבר ירשו מאבותיהם כנפים
יבשות... וזהו החשבון הישן שיש להם עם הבית...

— ומה אתם רוצים לעשות בזה
— להרסו
— וכי תוכלו לזה
— אינו חזק כל כך. ראשית — יש'נגושן הוא... שנית —
אין לנו עסק אלא בכתלים; את העצים וכל כלי-הבית אוכלת
תולעת-העץ — זה כבר, המלחמה מבית ומחוץ!
— ומה תעשו בכתלים?
— ראשונה, נהרסו ונפרידס ללבנים, ואת הלבנים נשחק
לאבק, ואת האבק נבלע...
— לשם מה?

— כדי להונות את הקיבה... לזמן מועט, לכל הפחות...
— ויושבי הבית?
— סופם כסוף כתלי הבית... אך האבק שלהם, כמדומה לי,
שימתק לנו ביותר...

ז. בבית הישן

ועבר הצדיק לפני המחנה, ואחר כמה ימים הגיע אל אותו
הבית, והכיר אותו כי הוא זה, לפי שעמד על ההר ומראהו ישן
נושן.

און איך קריג רחמנות אויף די, וואָס פארלאָזן זיך אויף שטיין און אייזן און ווייסן נישט פון האַלדזערס, וואָס ארבעטן אינעווייניק, און פון מחנות פייגל, וואָס קומען פון דרויסן... און איך אייל מיך צו צום אלטן הויז, איך וויל זיי וואָרענען.

און איך גיי צו נענטער. און קום פראַנק און פריי אין אלטן הויז אריין. טיר און טויער זענען אָפן געשטאנען.

און איך גיי פון שטוב צו שטוב, און איך זוך א לעבעדיקן מענטש און זע נישט; און איך בענק צו א מענטשלעך קול און הער עס נישט.

און פון שטוב צו שטוב גיי איך. און איין שטוב איז רייכער פאר דער צווייטער.

די ווענט זענען מיט פאַרטערטן פארהאַנגען, מיט אלטע פאַרטערטן, טייל פון פארן מבול, אנדערע — פון פארן דור הפלגה... נאָר די ראמען האָבן שוין די האַלדזערס געלעכערט, ווי די זיפן; פארנעלט און פאר-פלעקט זענען די פאַרטערטן; עס איז שוין קיינעם נישט צו דערקענען. און ווידענע פאַרהאַנגען און גאַלדענע פאסן הענגען אויף די

פענצטער און זענען אויך צעביסן און צעריסן, און עס הענגען פון זיי צויטן אַראָפּ...

און אויף צו... מעכל ליגן אוצרות: כלים פון גאָלד און זילבער און טייערע זאכן — נאָר פאריתומט און פארלאָזט זענען זיי אויס; פאר-וואַרלעסיקט, אָן אַ שטוב, וואָס זאָל זיי גלעטן, אָן אן אויג, וואָס זאָל פון זיי שעפן נחת...

און אויף די פאַרלאָנגען זענען טייערע דיוואנעס אויסגעשפרייט; דיוואנעס מיט הויכע, זילבערנע און גאָלדענע האָר... און שליינגען איין די טריט פון אונטער די פיס. זיי שטויבן אָבער, און אויף טייל ערטער זענען זיי אויסגעקראַכן, — גאָלד, ווי אַ קאָפּ פון אן אלטן בעל-תאוה...

און עס איז מיר שרעקלעך און באַנס געוואָרן אויף דער נשמה, און איך האָב געטראכט: נישטאָ וועמען מציל צו זיין; דאָ איז אלץ אויסגע-שטאַרבן... א חורבה! פלוצלינג אָבער האָב איך דערהערט קולות פון מענטשן...

און איך האָב מיך דערפרייט און בין גאָנגענאנגען די קולות, און בין אין אַ לעצט ווינקל-צימער געקומען...

6

אין ווינקל-צימער

און דאָס ווינקל-צימער איז גרויס געווען ווי אַ פעלד, און האָט דריי גרויסע פענצטער געהאט...

איין פענצטער — ר ע כ ט ס ; איין פענצטער — ל י נ ס ; און, א דריטס אינדערמיט — פ א ר ז י ק .

נאָר פון די אלע דריי פענצטער האָט די גרויסע ווינקל-שטוב, ביים שענסטן העכסטן טייל, איין איינציקן שטראל נישט באַקומען.

דאָס זענענע ל י נ ס , ווי דאָס מ י ט ל ע פענצטער פאר ז י ק , זענען פאַרמערט געווען. פריי איז געווען נאָר דאָס איינציקע פענצטער ר ע כ ט ס , פאר דאָס אָבער — מיט אַ שווער גאָלדענעם שלאַס פון אונטן...

נאָר פון באַלען אַראָפּ האָט אַ קליין רויט לעמפל געהאַנגען, און האָט געוואָרפן קאָרנע רויטע שטראַלן איבערן טיש, וואָס איז אין מיט שטוב געשטאנען.

און אלטע כתבים, אלטע פארמעטענע כתבים, מיט אלטע רויטע וואַקסענע חתימות, מאָדנע גרויסע, ווונדערלעך בולטע... זענען געלעגן אַרום טיש.

און ביי די כתבים אַרום טיש זענען מענטשן געשטאנען, יעדערער פאר זיין אלטן פארמעטענעם כתב מיט דער רויטער וואַקסענער חתימה — זיי זענען געשטאַנען און וועגן עפעס זיך באַראָטן...

און איך בין שטיין געבליבן מיט דרך-אָרץ אויף דער שוועל, און האָב געווארט, מען זאָל מיך באַמערקן און צורופן, און פרעגן, נאָך וואָס איך בין געקומען, איך זאָל זיי דערציילן פון דער מחנה פייגל, און וואָ-רענען זיי פאר דער סכנה... קיינער האָט מיך אָבער נישט גערופן.

קיינער האָט מיך נישט באַמערקט; אזוי פארטיפט זענען זיי געווען אין די רייד. נישט ווילנדיג האָב איך דעריבער אויסגעהערט וויער וויכוח. פון וויכוח, אָבער וואָס איך האָב, נישט ווילנדיג, אויסגעהערט, איז קלאָר געוואָרן, אַז איך האָב פאַר זיי קיין נייעם נישט, קיין בשורה נישט; אַז זיי ווייסן אַלץ אַליין, און באַראָטן זיך טאַקע וועגן דער געפאַר...

ונכנס לאותו הבית, כדי להזהיר את יושביו מפני הצר ההולך וקרב אליהם, ובא לתוכו...

וספר, שעבר מחדר לחדר ולא פגש בשום בן-אדם. הכתלים היו מכוסים משי, שחציו אכל העש. ובחדרים עמדו כל־בית יקרים, שהיו מלאים חורים — מלאכת תולעי-העץ. ועל הכסאות השולחנות היו מפוררים תכשיטין וכלים יקרים ואין שומר אותם, והלך בהשתוממות גדולה מחדר לחדר עד ששמע קול אנשים מתנפחים, והלך אחרי הקול...

וספר, שהגיע אל החדר האחרון, שהוא „חדר־פנה“, והיו באותו החדר שלושה חלונות לפנים, לימין ולשמאל, אך אור לא חדר בעד החלונות, אף על פי שהיה עצם היום, מפני שהחלון הפונה קדמה והחלון הפונה לשמאל היו אטומי-חומה, ועל החלון הפונה לימין היה פרוש וילון עבה ושחור. ואך מגורה קטנה ואדומה היתה תקועה בתקרה באמצע, והאירה באור אדמדם כהה את פני המתנפחים, שעמדו מסביב לשולחן שתחת המגורה, ולפני כל אחד ואחד מהם היו מונחים גיילים ישנים עם חותמות של נטף אדום.

וספר הצדיק, שעמד בדרך־אָרץ על הסף והמתין, שירגישו בו ויקראו לו, והוא יספר להם על דבר מחנה העופות. אך הופתו היה עצום מאד והאנשים, שעמדו על יד הגיילים, התעמקו בופת זה ולא ראו אותו.

וממילא שמע הצדיק את הופתו, והבין, שהם יודעים מה שביקש להגיד להם, ושהם מתנפחים, איך ובמה להנצל מן הסכנה.

ואמר אחד מהם, שצריך להזדיין ולזיין את כל המשרתים ולצאת לקראת המחנה למלחמה!

וענה האחר, שהדבר אי־אפשר; שראשית — הכליזין שלהם כבר העלו חלודה במשך הימים, שהיו אוכלים ושותים ומתענגים על כל טוב, ושכחו את החשבון הישן עם העופות בני־בניהם של השבויים; ושנית — הם מתי מעט כנגד הרבים, והמשרתים לא יעזרו להם, לפי שכבר ברחו ויצאו את הבית, וזהו סימן רע להם: העכברים בורחים מן האניה כשהיא מתחילה לטבוע... ויעץ השלישי, שצריך לצאת בלי כליזין ולקראו לשלום. להתפשר עמם, להשלים...

ושאל הרביעי: ומה תתן להם? כלום יש לנו מתנות ותשלומין כדי חלוקה בין ההמון הרב, העולה עלינו? ואמר עוד אחד, שאם כן צריך לפתוח להם את שער הבית?

ובפי אחד מבני־החבורה בשורה רעה לאמור: שהשערים וגם הדלתות פתוחים כבר לרנחה מיום שעזבו אותם המשרתים... הבריחים נתקו, המנעולים העלו חלודה ככלי־הזין...

— אבל — מתנפח התשיעי או העשירי — המחנה אינו יודע מזה. ואנחנו נתראה בעיניהם כדורשי שלום, כאילו אנחנו מוזכים אותם ומוסרים להם את הבית לשבת בו עמנו...

ואחד נכנס לתוך דבריו ומפסיקו ואומר: אין אוכלי הבשר המועטים יכולים לדור בשכונה אחת עם נוקרי החול המרובים. וקפץ עוד אחד בראש ואמר: שצריך להשתנות ולהשתנות להם, ולהיות גם כן לעופות, ולצאת אל המחנה ולהתבולל בו. לומר: אחינו ובשרנו אתם, ולנקר בחול!

— הבל הבלים! — ענו הרבים — אין אנו יכולים להתמעט בדמות ולכלות את בשרנו ולהתדמות להעופות הקטנים הללו,

אפילו אם שנים שלמות נצום... וזולת זה — הכנפים היכן חן? כנפים אין לנו! אין לנו אפילו כנפים יבשות, כנפים סנפירים, אף לא סימן, אף לא זכר לכנפי צפרים. ושתקו רגע. ונתן הצדיק עיניו בזקן אחד, שהיה שותק בכל משך הזמן של הופכו ולא הוציא אף הגה קל מפיו. ומצחו של אותו הזקן היה רחב אבל מקומט מאד, ולחיו התכוצו מעוצר הצער, ועיניו היו מלאות יאוש ומרה שחורה, והיה נושך את שפתיו, בהתאפקות גדולה שלא יתפרץ בבכי או בקללה נמרצה. וביקש הצדיק לגשת אל אותו הזקן ולדבר על לבו ולנחם אותו, ולומר לו, שהכול בידי שמים. אך באותה שעה קפץ אחד מן המתנפחים על השולחן וקרא: באו מים עד נפש! אין עצה ואין תחבולה אחרת, אלא שישפרו את כל הגוילים עם ההותמות האדומות, וכשיעשו זאת — מיד יצמחו להם כנפים. ואמר הצדיק, שאתו היה הצדק, שיש בזה סוד גדול, ששריפת גוילים ישנים היא סגולה נפלאה לצמיחת כנפים... וספר, שאותו האיש היה גם כן הראשון, שנטל את הגוילים שלו והקריבם אל המגורה והתחיל לשרפם באש, ואחריו קפצו רבים מחבריו עם גויליהם על השולחן לעשות כמותו. אך באותו הרגע התנער אותו הזקן, שהיה שותק עד כאן, וקפץ ממקומו ושגג כארי: בוגדים! — וקפץ אחריהם על השולחן ובנשימה חזקה אחת כבה את המגורה, ונשארו כולם בחושך.

— ואני — גמר הצדיק — ברחתי מביאדם יושביר חושך...

ח. בלא סיום

כשנשתתק הצדיק, ישבו אנשי-שלומנו כמה רגעים בלי נוע, בלי נשימה, ונשמעו זמזום הזבובים ושריקת הלהבות של הגרות והטיקס של מורה-השעות, עד שנתעורר אחד מן המקורבים ושאל:

— וסוף המעשה?

הצדיק נאנח וענה, שהסוף לא היה עדיין: שהעופות עם כנפים-סנפירים ורגלים ישרות, שאינם פורחים ואינם הולכים אלא מדדים, עדיין לא הגיעו אל הבית.

הפסוק (1903) ו' 289-291

[כאן צריך לציין, שהמחבר]

7.

אן א סוף

— און דער סוף פון דער מעשה? — בעטן מיר זיך, אז ר' נחמנעק איז שטיל געבליבן.

— עס איז גאָר קיין סוף נישט פאראן — האָט ר' נחמנעק געענטפערט. — פייגל מיט פליגל ווי פלוספערער, מיט צייכן ווי פליגל, און דאָרע שטעקעלעך במקום פאר פיס, דערגרייכן נישט אזוי געשווינד צום אלטן הויז...

און איינער זאָגט: אז מען מוז ארויספאלן און מלחמה האלטן מיט די פייגל... מען דארף צונויפירן די משרתים און באַוואַפּענען זיי... עס ווייזט זיך אָבער אויס, אז די איינוווינער פון הויז זענען צו ווייניג און דערביי צו דיק, מלחמה צו האלטן, און די משרתים זענען שוין לאנג אנטלאָפן, ווי די מייז פון א שיה, וואָס האלט אין אונטערניין. און א צווייטער ראָט: מען זאָל פארמאכן, פאריגלען און פארשליסן מיר און טויער. און לאָזן זיך, ווען אפילו יאָרן-לאנג, באַלאַנגערן. נאָר דאָס ווייזט זיך אויך נאָריש אויס. אלטע שלעסער! מיט דער צייט זענען זיי פארוואַנדעלט געוואָרן און לאָזן זיך נישט איבערדרייען, אלטע רינגלען — און לאָזן זיך נישט רוקן פון אָרט אויף א האָר!

זאָגט אן אנדערער: איז פאראפאלן! מוז מען אַראָפּלאָזן די עפּ, און אויפנעמען די פייגל, ווי ליבע טייערע געסט, ביז זיי וועלן אַריבערגיין... נאָר, ווער ווייסט, צי זיי וועלן אַמאָל אַריבערגיין? וווּ אַהיז? און מען האָט זיי נישט מיט וואָס אויפצונעמען... וויין און עסנווארג פאר אַלע איז קיינמאָל נישט געווען! פאלט עמעץ נאָך אויף אן עצה:

לאָמיר זיך — זאָגט ער — אויך פאר א פויגל פארשטעלן, און ארויסגיין אין מדבר אריין, און באהעפטן זיך צו דער סחנה, און מיר וועלן

אויך פיסן אין זאמר, עסן אלט נראָז און שילטן און גיין אויפן אלטן הויז עס איינצונעמען... אבי לעבן צו בלייבן!... דאָס איז אָבער נאָך נאָרישער געווען, ביי דעם נאנצן עגמתי-נפש, האָבן זיי נאָך צופיל פלייש אויף זיך געהאט, און דערביי — קיין זכר פון פליגל...

וואו נעמט מען פליגל?

און אלע זענען טרויעריק און שטיל געוואָרן. און איך האָב דערווייל אויף א זייט אן אויג געוואָרפן, און איך האָב דערזען אן אלטן, גרייז-גרייזע מאן, וואָס איז געזעסן אָפּגעזונדערט פונטווייטן און שווייגנדיק אויסגעהערט, וואָס אנדערע זאָגן.

עס איז א ווונדערלעכער אלטער מאן געווען... ממש א וואָלקן איז אים געלעגן אויפן צעאקערטן שטערן און דערביי האָבן די אלטע אויגן ווי שטאַל געגלאַנצט, און ארום די ליפן האָט עפעס א מין ביטערער שמיכל געשוועבט.

און איך מ'זאָגט מיר: ער איז זיכער דער קלינסטער פאר אלע. — פארוואָס שווייגט ער? צי איז באמת שוין קיין עצה און קיין ראָט נישט פאראן?

און ווי מיט א חשובה אויף מיין שטילער שאלה, רופט זיך פלוצים אָן א יונגערמאן, דאכט זיך — דער יונגסטער פאר אלע און זאָגט: — מען קען האָבן פליגל! מיט דער צייט קענען אלע האָבן פליגל! — ווי אזוי? ווי אזוי? פרעגט מען פון אלע זייטן.

— נעמט — זאָגט ער — די אלטע כתבים און פארברענט. פאר-ברענט זיי, די אלטע פארמעטענע כתבים, מיט די רויטע, וואקסענע חתימות, און רייסט אויף די פענצטער, און לאָזט ארויספליען זייער אש, און לאָזט עס פארשטויבן זיך אויף אלע פיר עקן פון דער וועלט...

און דער יונגסטער פון זיי איז א מקובל געווען, און ער האָט גע-וואוסט, אז פארברענען אלטע כתבים איז א רפואה בדוקה און א טייערע סגולה, עס זאָלן ארויסשפראַצן פליגל, אויב מען האָט זיי נאָר אין תוך אינעווייניק!

און דער יונגערמאן זאָגט און טוט וואָס ער זאָגט, ער שפרינגט ארויף אויפן טיש, דערגרייכט מיט די כתבים צו דער רויטער פלאם פון דעם לעמפל... עס הייבט זיך שוין א דינער רויך... און אנדערע, זע איך, שפרינגען אים נאָך, מיט די כתבים און

די ציטעריקע הענט, אויפן טיש ארויף און ווילן אויך דערגרייכן צו דער פלאם; צו דער פלאם, וואָס זאָל זיי רייניקן פון איבעריקן פלייש און שפראַצן מאַכן פליגל... און נאָך אנדערע, וואָס האָבן שוין אויפן טיש קיין פלאַץ נישט געהאט, לויפן צו צו די פענצטער, און ווילן זיי אויפרייסן — נאָר אין דער זעלבער רגע איז אויפגעשפּרונגען דער אלטער ווי א לייב, און ער האָט א ברייט געטאָן:

מעלשער, מערדער, אונטערגינדער!...

און ער האָט זיך אויסגעגלייכט, ווי אן אייזערנער זייל און האָט זיך אויפגעשטעלט אויף די געגל קעגן לעמפל, און מיט איין בלאָז האָט ער עס פארלאָשן...

און אין ווינקל-שטוב איז פינצטער געוואָרן...

דערציילט האָט ר' נחמניה די מעשה אַ שבת-צונאכטס, אינגאנצן אַ פּאַר האָבן נאָכן התגלות.

נתגלה אַז ער געוואָרן, ווי דער סדר-עולם איז, על-פי מקרה: עס קומט אַ ייד צו אַ יידענע און כאַפּט אָן ביי אַ פּאַלע און שלעפּט אַראָפּ פון די עולמות העליונים; אַן עצה דאַרף ער: וועגן פרנסה, וועגן אַ שידוך פאַר אַ בוגרת, אַ רפואה פאַר אַ מקשה-לילד צו אַזוי אויף אַ מחלה שלא תבא... און ניי זאָג אָפּ אַ ייד! כאַפּט מען זיך אַרויס אַ וואָרט, ווערט עס מקוים, איינמאָל, דאָס צווייטע מאל — שווימט עס אַרויס, ווי בוימל אויפן וואַסער, ציט מען שוין פון אַלע זייטן...

דאָס אייגענע איז געווען מיט ר' נחמניה... ער האָט דען געוואָלט עמעצן עפעס אָפּוואָגן? — און מען איז געוואָרן געוואָרן; דער שטילער גרימיר האָט זיך צעפלאַקערט און לייכט שוין אין די גאָסן!

מילא, אין שטעטל ווערט שוין אַ שמחה, אַ גדולה, פון איין צד — צרות פעלן נישט, אַ גוטער ייד קומט צו ניץ, פון צווייטן צד — וועט זיין פרנסה, מען זעט שוין, אַז מען וועט קומען מאַרבע כנפות האַרץ... און ווי שוואַמען נאָך אַ רעגן וואַססן שוין קליינע מופתים, היימישע ניסמלעך — אַז אַ מענטש קאָן קיינעם נישט אָפּוואָגן, און כל-היוצא מפיו איז אַ דבר מלכות! לאָזט זיך שוין תיכף-ומיד דער קלאַנג אַרויס אויף דער סביבה. אויף שבת מוז מען שוין אויסהאַקן צוויי ווענט, דעקט מען שוין אַ טיש איבער דריי שטיבער: שטאַט-לייט, אורחים פון דערפער, נון אַרומיקע שטעטלעך... מען שטעלט שוין וויינען, פירות; אַנב איז געווען יענע יאָר אַ גערעטעניש אויף פירות...

און יי שמחה וואַססן מיט יעדן פנים חדשות. צו שלש-עודות קנאָט שוין פון די פענצטער אַרויס אַ „בני היכלא“, אַז די שטערנדלעך אין הימל טאַנצן אונטער פאַר שמחה! געלויבט, זאָגט מען, איז זיין ליבער נאָען, מען מאַכט אַ טענצל אַרום טיש... און ער, ר' נחמניה,

דער בעל-שמחה אליין, אויבנאָן און — גאַרנישט. צו הברלה פאַלט ער גאַר אַריין אין עצבות — ממש די הענט ציטערן אים, ער וועט נאָך אַרויסלאָזן דעם כּוּם מיט דער הברלה פון האַנט... נאָך הברלה פאַרזעצט ער זיך אין אַ ווינקלעלע, זאָגט אָפּ פאַר זיך, וואָס מען דאַרף צו זאָגן, און פלוצלינג הייבט ער זיך אויף און גייט אַרויס פון שטוב.

ווייל דער עולם, פאַרשטייט זיך, נאָכגיין; דרייט ער זיך אויס און ווינקט אויף ניין; בלייבט מען, לאָזט מען זיך צו צום פענצטער, זעט מען, ווי ער גייט איבערן מאַרק און לאָזט זיך פון שטעטל אַרויס, איינ-געבויגן, וואַקלדיק, ווי אַן אַמתער שריו בצער.

פאַלט אויף אַלע אַ מרה-שחורה.

טייל זעצן זיך צוריק צום טיש, אַנדערע גייען אויף און אָפּ, נאָך אַנדערע גייען אַהיים... דער עולם, וואָס איז געבליבן, ווייל זיך נעמען זינגען די „אליהום" — עס זינגט זיך נישט; מען שיקט נאָך אַביסל משח — עס טרינקט זיך נישט!

— וואָס? ווען? וואָס פעלט אַזא זיך?

— מיט פרנסה — פאַלט אַריין אַ גראַבער פליגל — איז ער שוין פאַרזאָרגט! וואַרפט מען, מרה-סתם, אויף אים אַן אויג, אַז דער מר-טערס מילך ווערט אים אַנגלייגען, די שאַלע בלייבט דאָך אָבער אַ שאַלע! — אַז אַ ייד קומט אין אַזא מדרגה — זאָגט מען — דאַרף ער זיין אָנגענאָסן מיט שמחה!

באותו מעמד איז געווען איינער ר' יהושע, אַ פאַרצעווער מלמד, נאָך מרואי בניהמלך, — פון בעל-שם לייט, אַ מוֹנִיטוֹב, ממש אַ מענטש אָן אַ גאָל, ווערט דער ר' יהושע ביז:

— עצבות — שטאַמלט ער, נעבעך אַ כבד-פּה געווען — וואָס הייסט ער-עצבות — אַז אַ ייד קומט צו אַזא מדרגה און קאָן יידן טובות טון — ברעכן, ווי זאָגט מען עס, אַ גורדיין... האָט? וואָס?

— אַוורדא! — איז מסכים דער עולם. ווייניק האָט ער שוין גע-האַלפּט? — און מען הייבט אָן דערציילן מעשות. ווייזט זיך אַרויס, אַז במשך פון דער קורצער צייט האָט ער שוין אַ סך פועל-יוצא געווען... מילא, די מעשות וויל איך אייך נישט איבערדערציילן — אַ טיפּה מן הים קעגן דעם, וואָס שפעטער איז געווען... נאָר די מעשה פון דער ציג מוז איך אייך דערציילן, ווייל דאָס באַווייזט, ווי גרויס ענין, ווי ווייט לכּטוב ער איז געווען!

ספר ספר ר' נחמניה את המעשה במוצאי-שבת, בסך-הכל כמה שבועות לאחר ההתגלות.

והתגלה נתגלה, כפי שנוהג סדר העולם, על-פי מקרה: באים יהודי או יהודיה ותופסים בכנף-הבגד ומושכים ומורידים מן העולמות העליונים; לעצה צריך הוא: בענין פרנסה, בענין שדוך לבת בוגרת, רפואה למקשה-לילד או למחלה שלא תבוא... ולך סרב לאדם מישאלו פולטים דבור, והוא מתקיים, פעם אחת, בפעם השניה — והדבר צף ועולה, כשמן על-פני המים, וכבר גוסעים ובאים מכל עבר...

וכך היה הענין גם בר' נחמניה. וכי רצה לסרב למישהו — ונודע הדבר ברבים, גרה-התמיד הצנוע נשתלהב ומאיר כבר ברחובותיו

מילא, על העיירה יורדת שמחה, חדנה, מצד אחד — צרות אינן חסרות, יהודי-טוב יש בו מן המועיל; ומן הצד האחר — תהיה פרנסה, רואים כבר שיבואו מארבע כנפות הארץ... וכמו פטריות וכמהין לאחר הגשם צצים ועולים כבר מופתים קטנים, נסים ועירים, מקומיים — כשאין אדם יכול לסרב לשום נפש מישאל, וכל היוצא מפיו הוא דבר-מלכותו מתפשטת כבר השמועה על-פני הסביבה. לשבת אנוסים כבר להרוס שני קירות, עורכים כבר שולחן לאורך שלושה חדרים: בני-עיר, אורחים מפריים, מעיירות שבסביבה... מעמידים כבר

יינות, פירות, אגב, היתה אותה השנה שנה מבורכת בפירות...

השמחה גדלה ומוסיפה עם כל פנים חדשות: לשלוש-סעודות כבר בוקע ופורץ מתוך החלונות זמר „בני היכלא" עד כדי כך, שבני הכוכבים שבשמים מרקדים ומפזזים משמחתו יתברך, אומרים, שמו הגדול, עושים רקידה סביב לשולחן... והוא ר' נחמניה, הבעל-שמחה עצמו, יושב בראש — ולא כלום. לפני הברלה הוא גופל דוקא לתוך עצבות — ממש הידים רועדות אצלו, הוא יפיל עוד חלילה את הכוס עם ההברלה מידו... לאחר הברלה הוא עובר ומתיישב לו בקרן-זוית, אומר בפני עצמו מה שיש לומר, ופתאום הוא קם ויוצא מן החדר.

רוצה העולם, כמובן, לילך אחריו, והוא הופך פניו ומרמז: לאו נשארים, ממהרים אל החלון, ורואים, איך הוא מהלך על-פני השוק ופונה ויוצא מתוך העיירה, כפוף, מתנודד, כשרוי-בצער אמיתי.

גופלת על כולם מרה-שחורה.

מקצתם חוזרים ויושבים לשולחן, אחרים מהלכים לכאן ולכאן, ועוד אחרים הולכים הביתה... העולם שנשאר מבקשים להתחיל בפזמוני אליהו — אין הזמרה עולה יפה; שולחים ומביאים מעט משקה — אין יכולים לשתות, אין שמחה.

— מה ומה? מה חסר לו ליהודי כזה?

— בפרנסה — עולה רעיון במוחו של אחד גסירות — כבר הוא מובטח!

מטילים בו, מן הסתם, מבט-עין, שמתמלט ממנו החלב שינק משדי אמו. אבל השאלה אף-על-פי-כן נשארת שאלה

— כשיהודי עולה ומגיע למדרגה כזאת — אומרים — הוא צריך להיות ככלי מלא שמחה!

באותו מעמד היה אחד ר' יהושע, מלמד מפאראב, אך מרואי בניהמלך — מאנשי הבעל-שם, בעל מזג טוב, ממש אדם שאין בו מרה, ור' יהושע זה מתרגז:

— עצבות — מגמגם הוא, היה, מסכן, כבד-פּה — מה פירוש ער-עצבות — כשיהודי מגיע למדרגה כזאת ויכול לעשות טובות ליהודים — לבטל, כמאמר הבריות, גורדיין... האז מה?

— בנדאי! — מסכים העולם. — וכי מעט כבר עזר — ומתחילים לספר מעשיות, מתברר, שבמשך הזמן הקצר הזה כבר הגדיל והרבה לעשות... מילא, את המעשיות לא אבוא לספר לפניכם — טפה מן הים כנגד מה שהיה אחר-כך...

אך המעשה מן העו הריני חייב לספר לכם, משום שהוא מעיד, עד כמה ענותן גדול היה, עד היכן לברטוב היה בעיירה היתה יהודיה זקנה, אלמנה, אשה פשוטה, אלמנתו של איזה חייט. והיא, האלמנה, היתה לה עו. והיתה מתפרנסת מן העו הזאת. כל עצמה של אותה עו היתה שנה ריחה-שליטבק, אבל יהודיה ישישה — יש לה חיונה מן העו. אולם אחרי-כך כבר היה לה קשה לחלוב את העו, אשה לעת-זקנה, והיו, לא עליכם, ידיה מרעידות, ושפכה כמה טפות חלב, ובסך הכול, כמה חלב היה לה לכל אותה עו — והריהי קמה וגוררת עצמה לר' נחמן, באשר העו היא עו רעה, אין בה דרך-ארץ בפני יהודיה זקנה, ואינה מניחה שיחלבה בשקט... והוא מקשיב לה ומחייך, אומר הוא לה: לך הביתה, אשה, וישועתך תבוא... והיא נושעה... כלומר: הידים לא פסקו מלרעוד אצלה, זקנה מופלגת היתה, בת שמונים בנדאי, אפשר עם סרח העודף — אך העו היתה לעו אחרת מכול נכול, התחילה באה מעצמה להחלב במועדה, והיתה מתייצבת בעצמה, מגביהה רגל אחת ועומדת כך עד לספת החלב האחרונה!

לאחר המעשה בעו רוצה עוד משהו לספר משהו, דומה אני, מעשה מן צער גדול בנים... הוא מתחיל, אבל כאן נשמע קול מעבר לחלון מן החוץ:

— עוד פעם שבו-טוב, יהודים!
קולו של הרבי.

פונה העולם וממהר אל החלון. עומד הוא, ר' נחמן'קה, במרפקיו נשען אל אדן החלון, הראש בין כפות ידיה, העינים מאירות אצלו טובות להפליא, אך עדיין לא בשמחה.

— אספר לכם, — אומר הוא, — מעשה... שלא תשתוממו... מבקשים להוציא ולהגיש לו כסא, אין הוא מניח: הוא רוצה לעמוד. רצים ויוצאים אליו מחצית העולם ומתייצבים מאחוריו. עומד הוא כך בסמוך לחלון, ולמעלה, במרומים, מתייצבת הלבנה כעטרה מעל לראשו... ובעמדו כך ספר את המעשה משעיר-עזים, בענין ההתגלות...

— לפנים, — התחיל, והקול היה ספוג עצבות, — היה שער-עזים.

לכאורה, תיש ככל התישים, ואפשר לא... שום אדם לא מדד אותו... שום אדם לא הכיר אותו.

משום שאהוב היה אהוב התבודדותו, מעולם לא נראה — ולא נמצא — ברשות הרבים... היה בכור, ואפשר לא בכור... היה היתה מאחורי העיר חורבה ישנה... מפולת מדור דור, אומרים היו, וזה היה, כנראה, אמת: חורבה של מקום-קדוש, בית-כנסת או בית-מדרש... לפנים התפללו שם, תורה למדו, ואפשר, בזמן שהמקום-קדוש נחרב, מת כאן משהו על קדוש-השם... מעשיות ישנות... כהיום הזה צומח על החורבה עשב... עשב משונה... עשב של הקב"ה, שום אדם אינו זורע, שום אדם אינו קוצרו...

הנה בחורבה הלזו היה שער-העזים דר, את העשב הזה היה מלחך...

ועל חורבות כאלה, כאמור, צומח עשב משונה — סגולה לקרנים... מעשב כזה גדלות הן מהרה וגבוהות, גבוהות... ועוד סגולה יש לו לעשב: הקרנים הצומחות ממנו הן קרנים חיות הן עשויות להתקפל ולהסתתר, וכן להתיישר ולהתגלות... שכן בשעה שהן מקופלות, הרי לא-כלום מונחות הן בשקט.

ואין שום בריה יודעת עד היכן הדברים מגיעים... אבל כשהן מתיישרות, אפשר שיגיעו עד לב השמים!

ושער-העזים הזה גם נזיר גדול היה. נזיר זהיר ונזהר: לא נטל מעשב אחר לתוך פיה, לא לחך לזיכה כלשהי... רק עשבי-החורבה... וגם לא מכל החורבה... הוא היה מבין בעשבים, ובוחר לעצמו מן היפה והטוב ביותר, הן בטעם, הן בריח... והוא היה מבין גדול-גדול בעשבים: זה, הרגיש, צומח במקום של תורה לשמה... ההוא — במקום של תפילה בכננה, והלזה הריהו גדל ועולה מדם, מדם יהודי, שנשפך על קדוש השם... ועשב זה בעיקר הוא חפץ...

אין שטעמל איז געווען אן אלטע יידענע, אן אלמנה, א פשוטע, עפעס א שניידערס אן אלמנה. האט זי, די אלמנה, געהאט א ציג, האט זי געלעבט פון דער ציג. די נאנצע ציג איז ווערט געווען א שמעק-טאבאק, נאך אן אלטע יידענע — האט זי חיונה פון דער ציג. איז איר שפעטער אָבער שווער געוואָרן צו מעלן די ציג; א יידענע אויף דער עלטער, האָבן איר, לאַעליכע, די הענט געציטערט, האָט זי פאַרגאַסן עטלעכע טראָפּן מילך. אומשטיינס געזאָגט, וויפּל מילך די נאנצע ציג האָט געהאַט — כאַפּט זי און שלעפּט זי צו ר' נחמנען, באַשר די ציג איז א שלעכטע ציג, האָט קיין דרך-ארץ נישט פאַר אן אלטער יידענע, און לאָזט זיך נישט רואַיט מעלן... הערט ער זי אַויס און שמויכלט; זאָגט ער איר: ניי אַהיים, יידענע, וועסט געהאַלפּן ווערן... און זי איז געהאַלפּן געוואָרן... דאָס הייסט, די הענט האָבן איר נישט אויסגעהערט צו ציטערן, א זקנה מופלגת געווען, אן אכציקערן אַוואַר, אפשר מיט א שמיץ — נאָך די ציג איז נאָך אן אַנדערע ציג געוואָרן, האָט אָנגעהויבן אַליין צו קומען זיך מעלן צו דער צייט, און פלעגט זיך אַליין אַנידערשטעלן, אויפהייבן א פיסל און שטיין אַווי ביזן לעצטן טראָפּן מילך!

נאָך דער מעשה פון דער ציג וויל נאָך עמעצער עפעס דערציילן, דאָכט זיך א מעשה מיט צער גידול-בנים... ער היבט אָן, הערט זיך אָבער א קול פון יענער זייט פענצטער:

— נאָכאַמאָל גוטוואָך, יידן!
דעם רבינס קול.

גיס זיך דער עולם א לאָז צום פענצטער. שטייט ער, ר' נחמנען, מיט דעם עלנבויגן אָנגעשפּאַרט אויף דער לייסט פון פענצטער, דער קאָפּ אויף די הענט, די אויגן לייכטן אים משונה-גוט, נאָך אַלץ נישט פריילעך.

— איך וועל אייך דערציילן, — זאָגט ער, — א מעשה... עס זאָל אייך נישט ווונדערן...

וויל מען אַרויסדערלאָנגען א בענקל, לאָזט ער נישט; ער וויל שטיין. לויפט אַרויס א האַלבער עולם און שטעלט זיך הינטער אים. שטייט ער אַווי ביים פענצטער, און אויבן אין דער הייך שטעלט זיך אים די לבנה, ווי א קרוין איבערן קאָפּ... און אַווי שטוייענדיק האָט ער דערי ציילט די מעשה פון ציגנבאָק וועגן ענין פון התגלות...

— אַמאָל, — האָט ער אָנגעהויבן, און דאָס קול איז געווען אָנגע-זאָפט פון עצבות — איז געווען א ציגנבאָק.

אין פלוג, א ציגנבאָק ווי אַלע ציגנבאָק, אפשר נישט... עס האָט קיינער נישט געמאַסט... עס האָט'ן קיינער נישט געקענט.

וואָרעם ליב האָט ער געהאַט התבודדות; ער האָט זיך קיינמאָל אין רשות-הרבים נישט געוויזן... געווען... געווען א בכור און אפשר נישט קיין בכור...

געווען איז הינטער דער שטאָט אן אלטע חורבה... פון דור-דורות א מפולת. געזאָגט האָט מען, און עס איז, אַפּנים, אמת געווען: א חורבה פון א מקום-קדוש, א שיל צי א בית-המדרש... אַמאָל האָט מען דאָ גע-דאוונט, תורה געלערנט, און אפשר, ווען דאָס מקום-קדוש איז חרוב געוואָרן, איז עמעץ דאָ אומגעקומען אויף קידוש-השם... אַלעט מעשות... היינט וואַקסט אויף דער חורבה גראָז... משונה גראָז, קיינער זייט עס נישט, קיינער שניידט עס נישט...

אָט אין דער חורבה האָט דער ציגנבאָק געווינט, דאָס גראָז האָט ער גענעסן...

און אויף אַווינע חורבות, ווי געזאָגט, וואַקסט משונה גראָז — א סגולה אויף הערנער... פון אַזא גראָז וואַקסן זיי געשווינד און הויך, הויך... און נאָך א סגולה האָט דאָס גראָז: די הערנער, וואָס וואַקסן דער-פון, זענען לעבעדיקע הערנער: די לאָזן זיך איינדריען און באַהאַלטן זיך און אויסגלייכן און נתגלה ווערן...

וואָרעם אַז זיי זענען איינגעדרייט, איז נאָרנישט! ליגן זיי שטיל, ווייסט קיינער נישט עד היכן הדברים מגיעים... גלייכן זיי זיך אָבער אַויס, קאָן זיין עד לב השמים!

און דער ציגנבאָק איז נאָך א גרויסער נזיר געווען. אן אָפּגעהי-טענער נזיר: ער האָט קיין אַנדער גראָז אין מויל אַריין נישט גענומען, קיין צופּ נישט געטון... נאָך חורבה-גראָז... אויך נישט פון דער נאנצער חורבה... ער האָט זיך פאַרשטאַנען אויף גראָז, און אויסגעקליבן דאָס שענסטע און דאָס בעסטע, הן אין געשמאַק, הן אין ריח... און ער איז א גרויסער, א גרויסער מבין געווען אויף גראָז: דאָס, האָט ער געפילט, וואַקסט אויסן אַרט פון תורה לשמה... יענע — פון תפילה בכוונה, און דאָס איז נאָך פון בלוט, פון יידיש בלוט, וואָס איז פאַרגאַסן געוואָרן על קידוש-השם... און דאָס האָט ער דער עיקר געזוכט...

וגדלו באמת הקרנים וגדלו...

ואת הקרנים החזיק מקפולות, נזיר היה ונסתר... אך באמצע הלילה, בזמן שהעיררה ישנה, ויהודים יראי-שמים נמצאים בבתי-כנסיות ובבתי-מדרשות ועורכים חצות, ומתוך חלונותיהם של בתי-הכנסיות ובבתי-המדרשות פורצת ויוצאת שעות-הלב על נהרות בבל ומשתפכת בין שמים וארץ, אותה שעה מתייבב הוא על רגליו האחוריות, מיישר וזוקף את הקרנים, מגביה עצמו למעלה, למעלה, ואם הלבנה עוד צעירה, אך זה עתה קדושה, הריהו מטיל את עוקצי קרניו על קצה התחתון ושואל: — מה נתחדש שם, לבנה קדושה? עדיין לא הגיעה שעה שכך

דויד בא?

והלבנה מוסרת את השאלה לכוכבים, והכוכבים כמו נרעדים, ועוצרים אותה במהלכה. ודממה משתלטת. דומם הלילה, הזמר שלו נפסק... משתאים למעלה, אצל כסא הכבוד, שאין שומעים את שירתו של הלילה, שולחים שליח למטה, לידע ולהינדע, מה אירע שם ומה נתחדש, מביא השליח את התשובה, שהלבנה הכוכבים נעצרים במהלכם, ושואלים אם עדיין לא הגיעה השעה להגאל...

ונאנחים, ליד כסא הכבוד...

ודבר כזה אפשר שתהיה לו פעולה...

וכאן נפסק קולו של ר' נחמניה...

הוא כובש את פניו בכפיו, והראש עם הידים — רואים בחוש שהם רועדים, והלבנה במרום, שהתייבבה כעטרה מעל לראשו, רועדת גם היא... ורק לאחר שעה קצרה הרים את ראשו, ונראו פנים חיוורות עוד יותר, ובקול מרטט מופלא הוסיף וספר: — וזה, — אומר הוא, — שהוא הסתופף בכאן, גם כן כבר היה חסד גדול מצדו...

אחר במקומו, יש לך קרנים כאלה, אתה נאחו בלבנה, קח וקפץ כלפי-מעלה, ובקפיצת-ישי אחת לשם... אל השמים, חיים אל תוך הגרעין... מה איכפת לך?

אבל הוא בעל-רחמים הוא, ותבל לו על הקהלה: חס לו עליה, אינו רוצה לעזובה... מזמן לזמן — שנות-רעב, הקהלה מתחילה פוחתת והולכת, נשים מוכרות מעליהן את התכשיטין, גברים — את העטרת מן הקיטליין והטליתים... מנורות של חנוכה, בגדי שבת ויום-טוב — יוצאים מתוך העיריה ונודדים... והרעה גוברת והולכת... מוציאים תינוקות של-בית-רבן מן החדר, אין ממה לשלם שכר-למוד... ומתחילות הצרות מגיעות עד נפש ממש — מתרחשים תחלואים רעים, רעב, ואז אנוס הוא להושיע. יש בשמים שביל חלב, כך קוראים החזנים בכוכבים לבהרות הלבנות, המפורות על-פני השמים, ובאמת אין זה שביל... אין מהלכים, אין נוסעים שם...

שדות הם, שדות גדולים, גדולים, זרועים אבני יקר, אבנים טובות ומרגליות, אין לשער ואין לספר — אבנים טובות ומרגליות לעטרות שבראשיהם של צדיקים בגרעין... אין מונה אותן, אין סופר להן מספר — כחול היסוד הן צומחות וצומחות, האבנים הטובות והמרגליות האלה, הן מתרבות והולכות, וצדיקים — פוחתים והולכים — יצמחו להן והולכות השדות ומתפשטות.

ובשעה שכאן כלו כל הקצין, והגורדין אינו ניתן, חס-שלום, להקדש... הולך הוא, בעליהן הנחבא של הקרנים החיות, בחצות

של ליל-שקט, בזמן שהעיררה ישנה ומבתי-כנסיות ובתי-מדרשות צפה ועולה בכיה חרישית על גלות-ישראל וגלות-השכינה, — ומזדקף על רגליו האחוריות, וזוקף את הקרנים, ונועץ את קצותיהן כלפי-מעלה אל שביל החלב, ונאחו בו ותולש מתוכו אבן טובה, ומטיל אותה לאמצעיתו של השוק. מתפוצצת אבן טובה כזאת לאלפי ניצוצות, הולכים אחינו בני-ישראל הביתה מ"חצות", מנצנץ השוק מאבנים טובות, מוצאים הם מציאות כשרות, ויש פרנסה לפרק זמן... לפיכך אין הוא יכול לעלות למעלה.

זענען טאקע די הערנער געוואקסן און געוואקסן...

און די הערנער האָט ער געהאלטן פארדרייט, א נזיר געווען און

א נסתר... נאָר אינמיטן דער נאכט, ווען דאָס שטעטל שלאָפט, און פרומע יידן זענען אין בתי-מדרשים און זאָגן חצות, און דורך די פענצ-טער פון שילן און בתי-מדרשים רייסט זיך אַרויס דאָס האַרץ-ווייטיק פון „על נהרות בבל" און צעניסט זיך צווישן הימל און ערד, דעמאָלט כאַפט אָן דעם ציגנבאָק אַ הייס-בויסנדיק בענקעניש, שטעלט ער זיך אויף די הינטערשטע פיס, זיכט ער אויס די הערנער, ציט זיך אַרויף, אַרויף, און אויב עס איז נאָך אַ יונגע, ערשט נעבענטשטע און געהייליגטע לבנה, פאַרוואַרפט ער די שפיץ איבער איר אונטערשטן עק, פאַרהאַלט זי און פּרענט:

— וואָס הערט זיך דאָרט, הייליקע לבנה? נאָך נישט צייט, משיח זאָל קומען?

און די לבנה חזרט איבער די שאלה פאַר די שטערן און די שטערן ווערן ווי פאַרציטערט, און פאַרהאַלטן זי אין איר וועג. און עס ווערט שטיל. שטיל בלייבט די נאכט, איר זמר האָט זיך אָפּ... ווונדערט מען זיך אויבן, ביים כסא-הכבוד, וואָס מען הערט נישט די שירה פון דער נאכט. שיקט מען אַראָפּ געוואָר ווערן, וואָס עס קען זיין, ברענגט דער שליח די תשובה, אז לבנה-און שטערן פאַרהאַלטן זיך און פרעגן, צי עס איז נאָך נישט צייט אויסגעלייזט צו ווערן...

זיפצט מען, ביים כסא-הכבוד...

און אזוינס קאָן אַ פעולה האָבן...

און דאָ האָט זיך ר' נחמניעס קול אָפּגעריסן...

ער פאַרשטעלט זיך דאָס פנים מיט די הענט, און דער קאָפּ מיט די הענט, זעט מען בחוש, ווי זיי ציטערן, און די לבנה אין דער הייך, וואָס האָט זיך געשטעלט ווי אַ טרוין איבער זיין קאָפּ, דאכט זיך, ציטערט אויך... און ערשט נאָך אַ וויילע האָט ער אויפגעהויבן דעם קאָפּ, עס האָט זיך באווייגן נאָך אַ בלאַסער פנים, און מיט אַ ווונדערלעך פאַרציטערט קול האָט ער ווייטער דערציילט:

— און דאָס, — זאָגט ער — וואָס ער האָט זיך דאָ געהאַלטן, איז שוין אויך געווען אַ גרויס חסד פון אים...

אן אַנדערער, האָסט אזוינע הערנער, פאַרטשעפעסט די לבנה, שפּרינג אונטער, כּאָך אַ קאָזשאַלעק אַרויף... אין הימל אַרײַן, לעבעדי-קעהיים אין גרעין אַרײַן... וואָס גייט דײַך אָן?

איז ער אַ בעל-רחמים; איז אים די קהילה אַ שאָד; וויל ער זי נישט פאַרלאָזן... פון צייט צו צייט — הונגער-יאָרן, די קהילה הייבט אָן אָפּ צופאַלן, ווייבער פאַרקויפן פון זיך אַראָפּ דאָס צירונג, מענער — די עמרות פון קיטלען און טליתים... חנוכה-לעמפלעך, שבת-לייכטער, בגדי שבת ויום-טוב — וואַנדערן פון שטעטל אַרויס... און עס ווערט ערגער... מען נעמט תינוקות של בית-רבן פון חדר אַרויס; נישטאָ קיין רבי-נעלט צו צאָלן... מען הייבט אָן פאַכען מיט די נשמות — עס קומען תחלואים רעים פאַר, הונגער, און דעמאָלט מ'זי ער העלפן!

פאַרצן אין הימל אַ „מילך-וועג", אזוי רופן די שטערנזעערס די ווייסלעכע פלעקען, וואָס זענען צעוואָרפן אויפן הימל. עס איז אָבער קיין וועג נישט... קיינער גייט נישט דאָרט, קיינער פאַרט נישט דאָרט...

פּעלדער זענען עס. גרויסע, גרויסע פּעלדער, פאַרווייטע מיט טייערע שטיינער, מיט אבנים-טובות ומרגליות, אין לשער ואין לספר — אבנים טובות ומרגליות אויף קרוינען פאַר צדיקים אין גרעין אַרײַן... קיינער רעכנט נישט, קיינער ציילט זיי נישט — כּחול היסוד! זיי וואַקסן און וואַקסן, די אבנים טובות ומרגליות, זיי ווערן וואָס אמאָל מער, צדיקים — וואָס אַמאָל ווייניקער — זאָלן זיי זיך וואַקסן! פאַרשפּרייטן זיך די פּעלדער.

און אז דאָ איז כלו כל הקצין, און דער גורדין לאָזט זיך, חס-שלום, נישט ברעכן... גייט ער, דער באַהאַלטענער באַלעבאָס פון די לעבעדיקע הערנער, אין אַ שטילער מיטער-נאכט, ווען דאָס שטעטל שלאָפט און פון שילן און בתי-מדרשים שווימט אַרויס אַ שטיל געוויין אויף גלות-ישראל און גלות-השכינה, — און שטעלט זיך אויף די הינטערשטע פיס, און גלייכט אויס די הערנער, און פאַרוואַרפט די שפיץ צום מילך-וועג אַרויף, און פאַרטשעפעט און רייסט אויס אַן אבן-טוב, און וואַרפט עס אינמיטן מאַרק אַרײַן. צעשפּרייט זיך אזא אבן-טוב אויף טויזנטער שטיקלעך, גייען יידעלעך אַהיים פון חצות, פינקלט דער מאַרק פון אבנים-טובות, געפינען זיי כשרע מציאות, איז דאָ פרנסה אויף אַ צייט... דעריבער קאָן ער נישט אַרויף.

שוב נפסק קולו, ולאחר רגע הוא פותח שוב
„הרחמנות העבירה אותי...
עלידי הטוב נתגלה; לא הוא, — הקרנים...
ועלידי דבר מועט. עלידי ריחה-של-טבק...
ומפלא התחיל הקול מתרונן בסופו של המעשה, ואין ידוע
אם צוחק הוא ואם בוכה...
— עלידי ריחה-של-טבק, — אומר הוא, — נתפשט מנהג
להריח טבק... אור חדש, אומרים, מאיר את העינים. וכשמריחים
טבק — נזקקים לקופסאות. לנרתיקים... מחפש לו יהודי קטע
של קרן, מוצאו באשפה, מרימו ועושה לעצמו נרתיק... הולך
אחר ומוצא עז או בהמה ומבקש קטע של קרן, והוא מקבל
נגיחה אל החומש... אך מתרחש, שיהודי נתקל בשעיר-העוזים,
עבר במקרה לפני החורבה, ומבקש הוא:
— בכור, או לא בכור, יש לך כל-כך הרבה קרן, תן לי
במתנה ממנה קטע לקופסה... ואין הוא יכול לסרב — קטע
היהודי קטע... והוא בא אל בית-המדרש ומכבד יהודים בריחה-
של-טבק, שואלים אותו היכן השיג קרן טובה כל-כך, והוא אומר...
הולכים כבר זקן וצעיר לבקש... כל מי שמריח טבק... ואין
הוא יכול לסרב... וכופף לפני כל אחד ואחד את ראשו, וקוטעים
ומקטעים קטעי-קרן לקופסאות... מי שבא, הוא מרכין ראשו

לפניה כרזת... והקרן שמה יוצא לפניה, מכל הסביבה באים
לקחת קרן... עוד יבואו מכל תפוצות ישראל... ויהיו קופסאות
עם נרתיקים... אך להאחו בלבנה, ולשאל למשיח בן-דוד, לא
יהיה לו במה... אפילו אבר-טוב לא יהיה במה לעקור מלמעלה...

והוא הפסיק, פנה עורף לעולם ההלך לו...
אותו רגע הסתיר ענן את הלבנה, ועצבות, וכמעט אימה.
נמלה על העולם...

כידוע, נגמר הדבר אף-על-פירכן בכי טוב.

תהי ארמון מלכות

און ווייטער רייסט זיך אָפּ זיין קול און נאָך אַ וויילע הייבט ער וויר
מער אָן:
„און דאָס רחמנות האָט'ן איבערגעפירט..."

דורכן גוטסקיים איז ער נתגלה געוואָרן; נישט ער, — די הערנער...
און דורך אַ קלייניקייט. דורך טאבאק שמעקן...
און ווונדערלעך האָט אָנגעהויבן קלינגען דאָס קול ביים סוף פון
דער מעשה, און מען ווייסט נישט, צי לאכט עס, צי וויינט עס?
— איבער טאבאק שמעקן, — זאָגט ער, — עס איז אַ מינהג
געוואָרן צו שמעקן טאבאק... עס ווערט, זאָגט מען, ליכטיק אין די אויגן.
נו, אַז מען שמעקט טאבאק, דאַרף מען פושקעלעך, שקעטעלעך... זוכט
זיך אַ ייד אַ שטיקל האָרן, נעמינט ער אין מיסט, הייבט ער אויף און מאכט
זיך אַ שקעטעלעך... נייט אַן אַנדערער און טרעפט אַ ציג אַ בהמה און
בעט אַ שטיק האָרן, קרינט ער אַ זעץ אָן אַ זייט... מאכט זיך אַבער, אַז
אַ ייד טרעפט אויפן ציגנבאָק, גראָד פאַרבייגעגאַנגען דער חורבה, בעט ער:
— בכור, צי נישט בכור, האָסט אַזויפיל האָרן, שענק מיר דערפון
אַ שטיקל אויף אַ פושקעלעך... קאָן ער נישט אָפּזאָגן —
שניידט דער ייד אָפּ אַ שטיקל... קומט ער אין בית-המדרש אַריין
און איז מכבד מיט אַ שמעק טאבאק, פרעגט מען אים, ווו ער האָט באַ-
קומען אַזאַ פיינעם האָרן, זאָגט ער... נייט שוין קינד און קייט בעטן...
ווער עס שמעקט טאבאק... קאָן ער נישט אָפּזאָגן... בייגט ער פאַר יעדן
אויין דעם קאָפּ, שניידט מען האָרן אויף פושקעלעך... ווער עס קומט,
בייגט ער איין דעם קאָפּ: שנייד... און דער האָרן קרינט אַ שם, פון דער
סביבה קומט מען נאָך האָרן... מען וועט קומען פון כל תפוצות ישראל...
עס וועט זיין פושקעלעך און שקעטעלעך... נאָר אָנכאַפן זיך אָן דער לבנה
און פרעגן אויף משיח וועט באַלד נישט זיין מיט וואָס... אפילו אַן אכץ-
טוב וועט נישט זיין מיט וואָס אַראַפּצוואַרפן...
און ער האָט אָפּגעהאַקט, איבערגעדרייט זיך פון עולם און איז
אָוועקגעגאַנגען...
באותו רגע האָט אַ וואָלסן פאַרשטעלט די לבנה, און אַ טרויער
און כמעט אַן אימה איז אויפן עולם געפאַלן...
כידוע, האָט זיך עס פונדעסטוועגן אויסגעלאָזט צום גוטן.